

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Britové, mahdistické povstání v Súdánu a Fašodská
krize**

Vít Novák

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Britové, mahdistické povstání v Súdánu a Fašodská
krize**

Vít Novák

Vedoucí práce:

PhDr. Jaroslav Valkoun, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 2021 .....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaroslavu Valkounovi, Ph.D, za obětavý přístup, cenné rady a odborné vedení mé práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Egyptská vláda nad Súdánem.....	5
3	Mahdistické povstání 1881–1885	10
3.1	Evakuace Súdánu – návrat Gordona Paši.....	12
3.2	Záchrana generála Gordona – pád Chartúmu.....	17
4	Súdán v letech 1885–1896 a vláda chalífy Abdallaha	21
5	Dobytí Súdánu generálem Kitchenerem	24
5.1	Expedice do Dongoly	24
5.2	Bitva u Ummdurmánu.....	27
6	Soupeření mocností o oblast Horního Nilu – Fašodská krize	29
7	Závěr	33
8	Seznam použitých zdrojů	36
9	Resumé.....	39
10	Přílohy.....	41

1 Úvod

V Súdánu od roku 1822, kdy se dostal pod egyptskou nadvládu, postupně narůstala nespokojenost s egyptsko-tureckou správou. K té se od 70. let 19. století přidal také rostoucí vliv Evropanů, zejména Britů, kteří byli stále častěji vysíláni do Súdánu. Vítězství generála Wolseleyho v bitvě u Tall al-Kabíru a obsazení Egypta britskými jednotkami je dnešní historiografií chápáno jako významný mezník další evropské kolonizace v Africe. Britskou expanzi z Egypta směrem na jih však zastavilo sílící dervíšské povstání v Súdánu proti egyptské nadvládě. To nakonec vedlo až k pádu Chartúmu a zabití generála Gordona. Britský vliv tím byl na čas v oblasti utlumen a správu nad oblastí převzal až do své smrti náboženský vůdce Mahdí. Už roku 1896 však začala nová ofenzíva proti slábnoucí mahdistické říši, která vrcholila dobytím Ummdurmánu roku 1898, čímž byl generál Gordon pro Brity konečně pomstěn. Právě jeho tragický osud mě velmi zaujal a stal se jedním z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma zvolil.

Cílem bakalářské práce je rozbor mahdistického povstání v Súdánu v letech 1881–1899 a britské intervence proti francouzské hrozbě při Fašodské krizi. Práce se pokouší popsat příčiny vypuknutí povstání a důvody postupného oslabování mahdistické moci v oblasti. Značně se také zaměřuje na osobu generála Charlese George Gordona a jeho roli v dějinách Súdánu. Dále se práce zabývá nejdůležitějšími britsko-egyptskými vojenskými akcemi proti mahdistům. V neposlední řadě se zmiňuje o nejvýznamnějších dervíšských vůdcích, mahdistické říši i o samotném mahdismu jako náboženském hnutí. Závěrečná část práce je věnována velmocenskému sporu o oblast Horního Nilu a dopadu této události na britsko-francouzské diplomatické vztahy v následujících letech.

Samotná bakalářská práce je rozdělena do šesti základních kapitol chronologicky řádných, které se dále člení na podkapitoly. Na závěr práce je přidána obrazová příloha nejvýznamnějších osobností a dalších tematických vyobrazení včetně mapy tehdejšího Súdánu. První z nich se věnuje narůstajícímu britskému vlivu v Egyptě, a tedy i v Súdánu. Velká část je zde věnována britským důstojníkům v egyptských službách, hlavně Charlesi George Gordonovi a všem novým změnám, které v Súdánu prosazoval.

Pojednává taktéž o důvodech gradující nespokojenosti domorodého obyvatelstva s egyptskou správou, což se později ukázalo jako zásadní pro další vývoj událostí.

Následující kapitola se zaměřuje již na samotné mahdistické povstání rozpoutané roku 1881. Představuje osobu mahdího a jeho náboženské myšlení, důvody rychlého vzestupu moci dervišů a jejich vojenské akce proti Egyptanům, včetně porážky Hicksovy expedice u El Obejd. Dále tato část nastiňuje britskou reakci v podobě rozhodnutí o evakuaci Súdánu, čímž byl pověřen, a do Súdánu znovu vyslán, Gordon Paša. Závěrečná část kapitoly je věnována Gordonovým snahám o zvládnutí situace, pokusům o jeho záchranu a dobytí Chartúmu.

Třetí část práce informuje o událostech v mahdistické říši po nástupu chalífy Abdallaha. Poté líčí události v jednotlivých regionech Súdánu v letech 1885–1896, kdy zde byl britský vliv v defenzívě. Jedná se například o chalífova vojenská tažení proti Etiopii, Eminu Pašovi v Equatorii nebo i proti samotnému Egyptu. Nakonec zachycuje vliv událostí tohoto období na rozhodování vlády v Londýně o opětovném aktivním zapojení Británie do událostí v Súdánu.

Čtvrtá kapitola rozebírá vojenské tažení generála Kitchenera, které mělo z počátku za cíl pouze zisk Dongoly, následně však kvůli velkým úspěchům pokračovalo a zastavilo se až dobytím Ummdurmánů a rozvrácením mahdistické říše. Tato pasáž se také snaží vylíčit všechny důvody britské vlády k zahájení nové ofenzívy v Súdánu, význam osobnosti Horatia Kitchenera pro tuto výpravu, i například neméně důležitou otázku zásobování v nehostinných súdánských oblastech.

Britsko-francouzskému soupeření o oblast Horního Nilu se věnuje poslední kapitola práce. Objasňuje se zde setkání generála Kitchenera s francouzskou expedicí kapitána Marchanda ve Fašodě, čímž zde vznikla krize o koloniální prvenství v Africe, přičemž ani jedna z vlád velmocí nebyla ochotna tuto roli přenechat druhé. Celý konflikt mohl vést až k vyhlášení otevřené války. Vyřešení situace bez použití zbraní nakonec dalo v následujících letech vzniknout nové etapě britsko-francouzských vztahů.

V práci byly využity jak české, tak zahraniční zdroje. Česká odborná literatura však monografií k tomuto tématu nabízí jen po málu a z tohoto prostředí se jedná většinou o komplexnější knihy. Byly proto využity pouze okrajově jako doplňující

zdroje. Na druhou stranu odborných článků v českém jazyce se k tématu najde celá řada a byly důležitou součástí mé práce.

Mezi nejvíce využívané zahraniční, respektive anglické zdroje, zabývající se přímo mahdistickými válkami v Súdánu patřila určitě kniha od Alana Buchana Theobalda *TheMahdīya: A History of the Anglo-Egyptian Sudan, 1881–1899* a *War on the Nile: Britain, Egypt and the Sudan 1882 – 1898* od Michaela Barthorpa. Další zdroje věnující se už konkrétnějším úsekům nebo osobnostem těchto událostí byly například: *The Race for Fashoda: European Colonialism and African Resistance in the Scramble for Africa* od Davida Lewise, nebo kniha od Henryho Duffa Trailla *Lord Cromer: a biography*, dále *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon* a *Gladstone, Gordon and the Sudan Wars The Battle over Imperial Intervention in the Victorian Age* od Ferguse Nicolla.

Jako důležité prameny jsem využil také monografie od účastníků operací v Súdánu. Mezi ně patří: kniha od Francise Reginalda Wingata *Mahdiism and the Egyptian Sudan: Being an Account of the Rise and Progress of Mahdiism and of Subsequent Events in the Sudan to the Present time*, stejně jako *With Kitchener to Khartoum* od George Steevense, nebo například dva svazky knihy *The River War* od britského předsedy vlády za druhé světové války Winstona Churchilla. Právě poslední jmenovaná kniha pro mě byla bohatým zdrojem informací. Mladý Winston Churchill se přímo účastnil dobytí Ummdurmánů a jeho kniha velmi detailně popisuje jak mahdisty, tak celé Kitchenerovo tažení. Velmi zajímavá byla také publikace *With Fire and Sword in Sudan* od Carla Rudolfa Slatina, který byl několik let zajatcem mahdího a následně chalífy až do svého útěku. Naopak o svých zkušenostech ze Súdánu ještě před mahdistickým povstáním sepsal dílo *Seven Years in the Sudan* Romolo Gessi, který zde byl spolupracovníkem Charlese George Gordona. Jako primárně vydaný pramen přímo z mahdistických válek lze uvést dopisy adresované Mary Augustě Gordonové od jejího bratra ať už přímo ze Súdánu nebo mnoha dalších míst, která za svůj život navštívil: *Letters of general C.G. Gordon to his sister, M. A. Gordon*.

Z českých zdrojů bych uvedl monografii od českého historika Eduarda Gombára *Moderní dějiny islámských zemí*, nebo knihu *Konec generála Gordona*, kterou napsal Lytton Strachey. Ta velmi obsáhle popisuje život generála Gordona, včetně jeho

posledních dní v Chartúmu. Autor zde uvádí i mnoho méně známých poznatků a zajímavostí.

Další významný zdroj při psaní práce představovaly odborné studie. V nich bylo dané téma sepsáno velmi přehledně a mohl jsem si díky nim utvořit celkový přehled o dané tématice. Jedná se hlavně o *Mahdistický Súdán (1881–1898): Historické a společenské kořeny mahdismu* od Kateřiny Benešové, kde autorka popisuje primárně mahdistickou společnost a mahdismus samotný jako náboženské hnutí. A dále několik studií od Jaroslava Valkouna mapující celý průběh mahdistických válek i fašodské krize. Nejvíce využívány byly z mé strany zejména *Generál Gordon a mahdistické povstání v Súdánu* a *Dobytí Súdánu v letech 1896–1898*.

Z důvodu toho, že orientální jména a další názvy by bylo obtížné přeložit, jsou v práci přepsány podle potřeby z knihy Eduarda Gombára *Moderní dějiny islámských zemí*, dále z odborných článků Jaroslava Valkouna a Kateřiny Benešové.

2 Egyptská vláda nad Súdánem

V Africe byl po staletí Egypt zemí s největšími politickými a ekonomickými vazbami na evropské státy. Velkou část novověku byl Egypt pod správou mamluků. Ti ho začali spravovat jako samostatnou mocnost, ale oficiálně byli pod vládou osmanského sultána. Toto nadvládí trvalo až do roku 1798, kdy byli mamluci poraženi 21. července v bitvě u Pyramid francouzskou expediční armádou, již vedl Napoleon Bonaparte. Tato francouzská nadvláda Egypta byla brzy poražena koalicí Ruska, Osmanské říše a Velké Británie, a už roku 1801 Francouzi kapitulovali v Alexandrii. V nastalých politických a mocenských zmatcích se dokázal zmocnit vlády Muhammad Alí.¹ Tomu se povedlo porazit mamluckou opozici, čímž fakticky ovládl celý Egypt a zamezil britským pokusům o získání vlivu. Proto ho roku 1805 sultán jmenoval pašou a dále mohl řídit Egypt jako fakticky nezávislý stát s vlastní politikou. Pod jeho vládou začal Egypt pozoruhodně ekonomicky a mocensky růst, díky čemuž mohl začít i s expanzivní politikou. Mezi lety 1820–1822 byl anektován Súdán a stal se egyptskou provincií. O rok později bylo Egyptany založeno město Chartúm na soutoku Modrého a Bílého Nilu.²

Roku 1863 se vlády ujal Ismáíl Paša, vnuk Muhammada Alího, ten za pomoci zahraničních půjček a zadlužení pokračoval v rozvoji egyptské ekonomiky. Dne 17. listopadu roku 1869 byl otevřen Suezský průplav.³ Finanční stav Egypta se však kvůli rozsáhlým půjčkám zhoršoval, až se nakonec egyptský dluh vyšplhal téměř na 100 milionů liber. K tomu většina z těchto peněz, s výjimkou financí na stavbu Suezského průplavu byla promarněna. Následně Británie s Francií za pomoci mezinárodní Komise veřejného dluhu fakticky převzaly kontrolu nad finančním sektorem Egypta. Britský předseda vlády Benjamin Disraeli využil 25. listopadu 1875 svých kontaktů

---

¹ Muhammad Alí Paša byl původem z Řecké Makedonie. Od roku 1798 působil jako vrchní velitel tureckého vojska v Egyptě, čehož později využil pro soustředění moci ve své osobě.

² GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999, s. 227–228.

³ Suezský průplav vybudoval Ferdinand de Lesseps, který se v budoucnu podílel například i na výstavbě Panamského průplavu. JUDD, Denis, *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha 1999, s. 114.

s bankovním domem Rothschildů a s jejich pomocí odkoupil většinový podíl akcií Suezského průplavu.⁴

V dubnu 1869 se cestovatel a dobrodruh anglického původu sir Samuel White Baker vydal do jižního Súdánu a z pověření chedíva Ismaíla zde založil provincii Equatorii.⁵ Doporučen byl samotným princem z Walesu. Pro Evropana v Súdánu panovalo nepříjemné podnebí, neustálá hrozba smrtících chorob, extrémní množství hmyzu, a hlavně nenávisť místních domorodých obyvatel vůči novým změnám. Baker měl za úkol zlepšit správu provincie, zamezit obchodu s otroky a budovat vojenské i obchodní stanice. Jeho zkušenosti v těchto záležitostech byly však nulové a často si při prosazování svých zájmů počínal dosti krutě, kvůli čemuž na něj přicházely řady stížností. Proto se roku 1873 vrátil do Káhiry, kde předal novou kolonii se třemi vojenskými základnami plnou nepokojů a občanských válek. I přesto byl za svou práci po příjezdu do Londýna chválen. Ismaíl měl pochybnosti o životaschopnosti nové kolonie, a proto na doporučení britského zástupce pověřil tímto úkolem britského důstojníka Charlese Gordona.⁶

Generál Charles George Gordon se narodil 28. ledna 1833 v jihovýchodní čtvrti Londýna Woolwich a zemřel 26. ledna 1884 v nedožitých 51 letech po pádu Chartúmu. Byl velmi silně nábožensky založený, což ovlivňovalo jeho činy v životě. V mládí se rozhodl přidat ke Královským ženistům, později bojoval v Krymské válce a účastnil se obléhání Sevastopolu. Následně vedly jeho cesty do Číny, kde si vybudoval dobré jméno za službu v armádě. Značně se také činil při potlačování tchaj-pingského povstání a začalo se mu zde přezdívát „čínský“ Gordon. V následujících letech působil v Africe, zejména v Súdánu, ve službách egyptského chedíva. Zde strávil pravděpodobně nejdůležitější a nejvýznamnější období svého života, kterým se nezapomenutelně zapsal do súdánských a britských dějin.⁷

Jako nově jmenovaný guvernér provincie vyráží Gordon v čele dobře financované výpravy z Káhiry 21. února 1874 společně s několika Američany a Evropany. Hlavními úkoly bylo upevnit egyptskou moc v oblasti, zamezit obchodu s otroky, získat přístup k moři, podporovat ekonomiku a počestný obchod. Gordon však

---

⁴ BARING, Evelyn, *Modern Egypt*, Cambridge 2010, s. 11–14.

⁵ Někdy také nazývána Rovníková provincie.

⁶ GESSI, Romolo, *Seven Years in the Sudan*, London 1892, s. 3–5.

⁷ STRACHEY, Lytton, *Konec generála Gordona*, Praha 1934, s. 9–15.

upřednostňoval a primárně se soustředil na britské zájmy. Pět dní po odjezdu se výprava zastavila v Suákinu a 13. března doputovala do Chartúmu,⁸ kde ihned po příjezdu zahájil guvernér první razantní kroky. Znárodnil výnosný obchod se slonovinou, zakázal cestování do Equatorie bez písemného potvrzení generálního guvernéra Súdánu, omezil dovoz střelných zbraní a výcvik vojenských sborů pod přísnými tresty. Gordonovy kroky budily nenávist a odpor. Obchodníci se bouřili proti zabírání vzácné slonoviny a pronásledování kvůli obchodu s otroky. Přesto se mu po relativně krátké době povedlo částečně potlačit otrokářství, i navzdory tomu, že se jednalo o fenomén v Súdánu praktikovaný po staletí. Jeho další snažení nemohlo však být úspěšné, kvůli nutnosti zajištění okolních provincií pro efektivnější boj proti obchodu s otroky. Na to Gordon neměl dostatečné pravomoci, a tak se svého úřadu guvernéra provincie v říjnu 1876 vzdal.⁹

Nutno zdůraznit že britsko-egyptský vliv na Súdán, zejména pak egyptský, byl převážně pozitivní. Před příchodem kolonizátorů žily súdánské kmeny primárně z loupeživých výprav a nájezdů, z válek, a hlavně z otrokářství. To vše se s příchodem Egyptanů změnilo. Namísto drancování hlídali Egyptané obchodní cesty, zakládali školy, učili Súdánce stavět lepší lodě a doky, výrazně se zlepšilo hospodářství, upravovaly se řeky pro lodní dopravu, zmodernizovaly se zákony, zakládaly se pevné osady či stanice, zlepšila se infrastruktura, komunikace¹⁰ a mnoho dalšího. Ekonomika se za jejich působení rozvíjela, Chartúm a další města hlavně na pobřeží Rudého moře se rapidně vyvíjela. Britští zástupci v Egyptě si tento růst často sami pochvalovali a popisovali Súdán jako zemi bohatou, úrodnou a hojně obydlenou.¹¹

Gordon měl celou řadu mocných přátel zastávajících vysoké pozice ať už na ostrovech nebo v Egyptě. Ti ho i nadále chtěli udržet v Súdánu, kde by pracoval na zájmech vlasti. Využili proto svůj vliv a v únoru 1877 byl Gordon chedívem jmenován generálním guvernérem již celého Súdánu. Gordon Paša tím získal pravomoc spravovat území větší než Evropa bez Ruska. K tomu si ještě vynutil právo určovat příjmy a vydání, tedy určovat výši daní a dávek, jak uzná za vhodné. Jako hlavní úkol dostal

---

⁸ Chartúm byl významná obchodní křižovatka. Před mahdistickým povstáním měl přes 50 000 obyvatel, většinu tvořili otroci.

⁹ THEOBALD, Alan B., *The Mahdīya: A History of the Anglo-Egyptian Sudan, 1881–1899*, New York 1951, s. 23–25.

¹⁰ Ještě v polovině 19. století bylo spojení mezi Chartúmem a Káhirou nutno provádět pomocí posílů, jejichž cesta trvala téměř měsíc.

¹¹ GOMBÁR, s. 227–229.

vymýtit obchodování s otroky a vystavět komunikace pro rozvoj cestování a obchodu mezi Súdánem a Egyptem.¹²

Prvním jeho krokem byla výstavba železnice z Wadí Halfy do Chartúmu, vedoucí podél pravého břehu Nilu. Stavba byla extrémně nákladná, na což Egypt nebyl finančně připraven. Proto bylo postaveno zhruba prvních 60 kilometrů železnice, která byla téměř nevyužívána. Gordon byl často kritizován svým okolím, jež ho považovalo za náboženského blouznivce. Svou důvěru vkládal hlavně do lidí, kteří mu lichotili a psali o něm oslavné zprávy a články, nejlépe přímo do Británie. Opakovaně dával najevo myšlenku budoucího odtržení Súdánu od Egypta. Dosazoval proto na vysoké pozice Súdánce a nechával vycvičit súdánské bojové sbory, což nadále rozdmýčovalo spory s Egyptyany. Gordon byl také pochopitelně velmi nakloněn křesťanům. V jejich rukou se soustřeďovala stále větší moc, čehož se obávali islámští obyvatelé, kteří je vinili z útrap posledních let a mezi oběma tábory tak přibývaly potyčky.¹³

Pro upevnění moci a zamezení dalšího otrokářství bylo důležité vyřešit situaci v okolních oblastech. Jako stěžejní se zdály být oblasti Kordofán, Bahr al-Ghazal a Darfúr. Zejména v poslední jmenované oblasti se situace vyhrotila poté, co byl významný mocný otrokář Zobejr Paša v Káhiře uvězněn, když přijel projevit svou loajalitu chedívi. Jeho syn Sulejmán proto roku 1877 využil špatné sociální a ekonomické situace domorodých obyvatel v Darfúru, Kordofánu, Bahr al-Ghazalu a postavil se do čela povstání proti egyptské nadvládě. V březnu 1879 proti němu vyrazilo vojsko z Chartúmu v čele s italským velitelem Romolo Gessim. Tomu se rebelii podařilo brzy potlačit, zajmout všechny vůdce povstání a později je popravit.¹⁴

Další překážka, kterou bylo nutné po nástupu Gordona překonat, byl egyptsko-etioopský konflikt v letech 1874–1876. Egyptští vládcí často zasahovali do etiopské politiky, avšak egyptský postup na pobřeží Rudého moře dal zavdat novému sporu mezi chedívem a negušem. Etiopie, v jejímž čele stál císař Jan IV, nakoupila za slonovinu velké množství zastaralých a vyřazených zbraní z Francie. Egypt reagoval vysláním dvou expedic do Hararu, avšak obě skončily zejména kvůli špatnému důstojnickému vedení naprostým nezdarem. Situaci se pokusil Egypt ještě zažehnat sestavením nové

---

¹² FARWELL, Byron, *Prisoners of the Mahdi*, London 1967, s. 67–68.

¹³ GESSI, s. 303–307.

¹⁴ VALKOUN, Jaroslav, *Generál Gordon a mahdistické povstání v Súdánu*. In: *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, Praha 2019, s. 212–213.

armády v síle 11 tisíc mužů, ta už však vítězství Etiopie zvrátit nedokázala. Následující rok Gordon marně vyjednával v Massawě dohodu mezi oběma státy. Neustálé loupeživé nájezdy a neschopnost dohodnout se, komu bude náležet Massawa, znemožňovaly uzavřít kompromis.¹⁵

Po těchto zkušenostech Gordon přestal věřit, že potlačit obchod s otroky a zbraněmi půjde pouze silou. Začal tedy systematicky jmenovat na vysoké posty pilné a zásadové křesťany, hlavně Evropany,¹⁶ plně ochotné ukončit zločinecké praktiky v zemi. Toto rozhodnutí se nesetkalo s pochopením hlavně u súdánského islámského obyvatelstva. Podle něj zákaz otroctví a přibývající nařízení křesťanů velmi těžce poničilo základy súdánské společnosti a útočilo na jejich posvátné náboženství. Situace v zemi se tak stále vyhrocovala a později vyústila v mahdistické povstání. Gordon Paša kvůli nesouhlasu s postupem mocností a odvoláním chedíva Ismaíla, jehož práce pro Súdán si velmi vážil nejen on, ale i celá řada vlivných lidí v Egyptě, nakonec roku 1779 rezignoval.¹⁷

---

¹⁵ Tamtéž, s. 212–213.

¹⁶ Mezi nejvýznamnější patřili Emin Paša, vlastním jménem Eduard Carl Oscar Theodor Schnitzer, který zastával pozici guvernéra v Equatorii. Dále Romolo Gessi, Gordonův pobočník, později guvernér provincie Bahr al-Ghazalu. Nebo například Rudolf Carl von Slatin rakouský důstojník sloužící, jako guvernér Darfuru, byl později vězněn mahdím a byl nucen mu sloužit. Nakonec se mu podařilo utéct až po více jak deseti letech.

¹⁷ Tamtéž, s. 213.

3 Mahdistické povstání 1881–1885

V červnu 1881 se Muhammad Ahmad ibn Abdullah prohlásil za mahdího¹⁸ a započal válku proti stávající vládě v Súdánu. Provolal se „nástupcem božího posla“ a chtěl ideologicky bojovat proti nevěřícím, tedy hlavně křesťanům. Z počátku se mohlo zdát, že se jedná o nevýznamnou místní rebelii, kterých v té době bylo mnoho. Mahdí však díky svému náboženskému učení a vystupování brzy získal přízeň většiny obyvatelstva. To bylo nespokojeno s egyptskou správou, vysokými daněmi, křesťanskými úředníky a narůstajícím bojem proti obchodu s otroky.¹⁹

Egyptská vojenská výprava proti mahdistům na ostrov Aba na Bílém Nilu roku 1881 neuspěla, tím fakticky začalo mahdistické povstání. Mahdí se společně se svými stoupenci poté přesunul do Džabal Gedir v Nubských horách nacházejících se na jihovýchodě Kordofánu. Sem ho pozval kočovný kmen Bakkára, který se k němu přidal. Přestože ho ještě pár let zpátky Gordon nechal financovat v domnění, že se jedná o loajální kmen. Tato lokalita byla mnohem lépe chráněná a pro egyptské sbory kvůli tamním podmínkám téměř nedosažitelná. Mahdisté si jako cíl zavedli nastolit islámský stát a vyhnat ze země všechno neislámské obyvatelstvo, včetně sufijských řádů. Jejich moc závisela na káhirské nadvládě, a proto vystupovali proti mahdímu. Úspěchy v bojích s egyptskou vládou brzy přitáhly další kmény, které se začaly připojovat k rebelii a drancovat okolí Kordofánu. Následně začaly muslimské regiony uzavírat politické a přátelské vztahy s mahdisty. Všechny tyto úspěchy lákaly čím dál více lidí uvěřit pravdivosti božského původu vůdce povstání, které neustále sílilo.²⁰

Muhammad Raúf Paša, jenž nastoupil na pozici generálního guvernéra po odchodu Gordona, nedokázal situaci dostat pod kontrolu. Z části svou neschopností,²¹ avšak i proto, že samotný Egypt se nacházel v těžké situaci a nemohl ho téměř vůbec

---

¹⁸ Spasitele.

¹⁹ BENEŠOVÁ, Kateřina, *Mahdistický Súdán (1881–1898): Historie a společenské kořeny mahdismu*. In: *Historica Olomucensia*, sv. 56, Olomouc 2019, s. 143–144.

²⁰ Tamtéž, s. 144.

²¹ Gordon ho právě pro neschopnost několikrát nechal propustit.

podpořit.²² Raúf nejprve vyslal proti mahdistům mudíra fašodského. Ten byl se svou výpravou poražen 28. prosince 1881. Súdánský guvernér proto zorganizoval druhou vojenskou výpravu o síle 6 tisíc mužů z Chartúmu a El Obejdu. Jejich zvědové však sympatizovali s protivníkem a v květnu 1882 je vlákali do předem připravené pasti, kde většina zahynula. Později proti rebelům zaznamenal i menší úspěchy, ty však nemohly v konečném důsledku nic změnit. Na mnoha místech nebyly egyptsko-súdánské pluky loajální a přecházely k povstalcům. Někdy z důvodu, že nevěřily svým velitelům, jindy kvůli situaci v Egyptě, respektive chtěly bojovat proti britským utlačovatelům.²³

Muhammad Ahmad²⁴ se narodil na ostrově Labab v srpnu roku 1844 v provincii Dongola. Jeho otec byl tesař a výrobce lodí. Od svých předků odvozoval svůj původ až k proroku Mohamedovi. Jako mladý se rozhodl jít cestou náboženského učení a začal docházet do sufijských škol v Chartúmu a Kararí. Roku 1871 se musel z Chartúmu, kde s rodinou žil, přestěhovat na ostrov Aba ležící na Bílém Nilu. Dohnal ho k tomu spor, který měl se svým učitelem šejkem Muhammadem al-Sharifem a velmi známým šejkem Sammaníjja-Tarifem. Důvodem roztržky se stalo neislámské chování při oslavě obřízky Sharífova syna. To pro něj bylo naprosto nepřijatelné a po výměně názorů byl z řádu vyloučen a musel z Chartúmu odejít. V novém prostředí se rychle usadil, žili tu s ním jeho bratři Mohammed, Hamed a Abdalláh. Také obě jeho manželky jménem Fatima. Zde se stával čím dál známějším, se svými následovníky podnikal cesty po Súdánu, kázal o islámu a následování božského vzoru. Brzy si ho pod svá křídla vzal jiný významný šejk al-Qurashi bin al-Zajn. Po jeho smrti většina jeho následovníků přešla právě k Muhammadu Ahmadovi a ten se stal jedním z hlavních náboženských představitelů v Súdánu. Začalo se o něm mluvit jako o mahdím, čehož samozřejmě využil. Začal kritizovat stávající režim, kázal o obnově islámu jako základním kameni státu a vyhnání egyptsko-tureckých utlačovatelů. Situace v Súdánu jeho cílům dosti nahrávala. Získával čím dál více podpory, nakonec na přelomu desetiletí se svými následovníky zformoval nový nábožensko-politický směr mahdismus.²⁵

Mahdismus byl náboženský směr, který striktně dbal na dodržování islámských pravidel z doby proroka Mohameda. Po svých stoupencích žádal naprostou oddanost

---

²² V Egyptě proti sobě v té době stáli Britové podporování chedivem a Ahmad Urábí s jeho národním vojskem. Často do Súdánu proto docházela rozporuplná nařízení a zmatení úředníci, včetně Raúfa Paši nevěděli, koho uposlechnout.

²³ SLATIN, Rudolf Carl, *With Fire and Sword in Sudan*, California 1896, s. 140–146.

²⁴ Celým jménem Muhammad Ahmad ibn 'Sajíd' abd Alláh.

²⁵ Tamtéž, s. 120–124.

v odstraňování všeho neislámského, vší tyranie a utiskování. Vznikl kvůli osobě charismatického náboženského osvoboditele od egyptsko-turecké nadvlády. S mahdím měl přijít také konec světa, svatá válka s nevěřícími, tedy převážně s křesťany.²⁶ Podle mahdismu se měly odstranit veškeré majetkové rozdíly a nosit pouze prostý šat. Veškeré finanční prostředky ať už daně, kořist z válek, nebo nejrůznější získané zásoby měly být společné a rozdělovány spravedlivě. Pití omamných nápojů, kouření a šňupání tabáků bylo přísně zakázáno. Zavedly se velmi tvrdé tresty za zločiny. Nutno zdůraznit, že většina těchto zásad se dodržovala pouze za mahdího vlády, po jeho smrti se moc a majetek znovu začaly soustřeďovat do vládnoucí skupiny. V posledních měsících mahdího života se často objevovaly zprávy, že i on sešel ze své svaté cesty a užíval si luxusu a neřestnostmi oplývajícím životem.²⁷

Mahdí si za nejbližší společníky vybral tři muže, z nichž později učinil své chalífy a svěřil jim správu tradičních praporů.²⁸ První z nich se jmenoval Muhammad al-Sharíf, druhý Alí wad Hilu a posledním i nejmocnějším Abdallah ibn Muhammad, ten měl podporu kmenu Bakkára z provincií Darfúr a Kordofánu. Abdallah ač sám silně věřící, nezaměřoval se tolik na náboženské cíle mahdího, ale připojil se k němu kvůli získání větší moci pro sebe a svůj kmen. Mahdí zastával tedy roli náboženského vůdce hnutí a Abdallah byl jeho pravou rukou a hlavním vojenským velitelem. Posledním chalífou měl být učiněn Muhammad al-Sanusi, ten však své jmenování odmítl.²⁹

3.1 Evakuace Súdánu – návrat Gordona Paši

Na přelomu let 1881 a 1882 se situace v Egyptě začala rychle vyostřovat. Kvůli vměšování ze strany zahraničních velmocí vypukly hlavně v Káhiře nepokoje a povstání. Do čela opozice se dostal Ahmad Urábí. Ten byl však se svým 18 tisícovým vojskem nakonec poražen v bitvě u Tall al-Kabíru britskou armádou o síle 25 tisíc mužů, kterou vedl velezkušený generál Garnet Wolseley. K moci byl znovu dosazen chedív Tawfíg podporovaný Brity, avšak fakticky vládl britský generální konzul v

---

²⁶ NICOLL, Fergus, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, Cheltenham 2004, s. 90–93.

²⁷ BENEŠOVÁ, s. 141–146.

²⁸ Jednalo se o červený, zelený a černý prapor.

²⁹ Tamtéž, s. 145.

Káhiře. Oficiálně Egypt nadále zůstával pod nadvládou Osmanské říše. Egyptský protektorát byl ale vyhlášen až se začátkem první světové války roku 1914.³⁰

Po vítězství Britů v Egyptě byl chediv dosazen zpět a Rauf ze Súdánu odvolán. Už v září 1882 na jeho místo nastoupil Abdalkáder, schopný vojenský důstojník a bývalý pobočník Samuela Bakera. Ten dokázal dosáhnout menších úspěchů, avšak zásadní zlepšení situace nebylo v jeho silách. Nakonec ve vedení skončil po sporech o nepoužitelnosti nových posil, sestavených hlavně z řad egyptských vězňů. Mezitím se mahdisté rozhodli v létě 1882 zaútočit na hlavní centrum provincie Kordofánu. El Obejd, velmi bohaté město tamní oblasti, bylo napadeno 50 tisíci vojáky a dobyt 18. ledna 1883. Nic na tom nezměnily ani spěšně vyslané posily z Chartúmu a mahdí si tak otevřel cestu právě k tomuto súdánskému centru. V Káhiře si okamžitě uvědomili kritičnost situace po pádu El Obejdu a začali plánovat vyslání vojenské výpravy na potlačení povstání. Pro tento úkol byl nakonec doporučen britský důstojník a dobrodruh William Hicks.³¹

Samotná britská vláda, v jejímž čele stál William Gladstone, se nechtěla v této záležitosti angažovat.³² Egyptsko-súdánská výprava o síle 10 tisíc mužů vyrazila v září 1883 pod velením generála Hickse, kterého doplňovalo pár dalších evropských důstojníků, s cílem osvobodit El Obejd. Armáda byla nedostatečně vycvičená a vyzbrojená, při průchodu obtížným súdánským terénem trpěla špatným zásobováním, a hlavně nedostatkem vody. Velkou část této armády také tvořili političtí vězni, kteří při prvním náznaku příležitosti zběhli. Vojsko se střetlo s nepřátelskými pluky 5. listopadu u Šejkánú³³ nedaleko El Obejdu a bylo naprosto poraženo. Drtivá většina vojáků byla zabita nebo přešla na nepřátelskou stranu. Vina na porážce je připisována primárně generálu Hicksovi, který nedbal na stav své armády, znalost prostředí, podcenil nepřátelské síly, a hlavně přecenil své vojenské vůdcovské schopnosti. Následně

---

³⁰ GOMBÁR, s. 327–331.

³¹ Tamtéž, s. 338–340.

³² Velká Británie po obsazení Egypta byla pod velkým mezinárodním tlakem. Hlavně ze strany Osmanské říše, které Egypt oficiálně pořád náležel. Dále i Francie podpořenou carským Ruskem. Ta nechtěla podporovat růst vlivu Británie v oblastech, kde měla své vlastní zájmy. Vláda v Londýně proto musela často ubezpečovat ostatní mocnosti, že její zásah v Egyptě je pouze dočasný. Jako hlavní důvody mělo být uklidnění nepokojů v zemi, dosazení chediva zpět a zabezpečení Suezského průplavu. Británie později často využívala právě mahdistické nebezpečí, jako záminku pro další okupaci Egypta. JUDD, s. 116–119.

³³ Někdy také označováno jako Kaškilu.

mahdistické jednotky obsadily Dárfúr a Bahr al-Ghazal, což byly další důležité oblasti v Súdánu.³⁴

Porážka armády Williama Hickse měla obrovský dopad na britské politiky v Londýně, ale i na veřejnost po celé Velké Británii. Egyptská vláda v Káhiře již neměla dostatek prostředků na řešení situace, proto se britský kabinet rozhodl evakuovat Súdán. Toto rozhodnutí následně podpořila i egyptská vláda. Taktéž se začaly objevovat názory o nutnosti vyslání generála Gordona, který by celou situaci v Súdánu stabilizoval, vyjednával by s mahdisty a dohlédl na evakuaci. Proti tomu se postavila řada vlivných lidí v Káhiře, kteří nechtěli proti islámským fanatikům posílat muže tak zaslepeného svou křesťanskou vírou.³⁵

Britské noviny okamžitě začaly s obrovskou kampaní na prosazení Gordona jako muže vhodného pro tento úkol. Jeho osobu podporovalo mnoho významných lidí na ostrovech, jako například Samuel Baker nebo britský ministr války Spencer Compton Cavendish. V lednu 1884 byla již veřejnost v Británii jednomyslně přesvědčena, že jediná možnost je vyslání Gordona a pomstění generála Hickse. Dne 15. ledna 1884 přijal Gordon úkol vypravit se do Chartúmu při schůzi s generálem Garnetem Josephem Wolseleyem.³⁶

Po odchodu z pozice guvernéra Súdánu roku 1879 zastával Gordon méně významné funkce v Číně, Palestině, Kapsku a Indii. Roku 1883 dostal výhodnou nabídku od belgického krále Leopolda II., který plánoval využít jeho bohaté zkušenosti s potíráním otroků ve Svobodném konžském státu. Nabídku ihned přijal a na konci roku 1883 se již řešily pouze detaily, aby mohl novou práci přijmout. Nakonec dal však přednost návratu do Súdánu. Gordon si patrně uvědomoval, jak obrovskou podporu doma na ostrovech pro tento podnik získal a jak velký by z toho mohl mít užitek.³⁷

Dne 18. ledna 1884 se v Londýně uskutečnila Gordonova schůzka s nejvyššími zástupci ministerstva zahraničí a války. Dostal zde za úkol zjistit vojenskou situaci v Súdánu, najít řešení, jak zachránit egyptské posádky a evakuovat Evropany z Chartúmu. Ještě téhož dne se vydává na cestu do Egypta spolu se svým pobočníkem

---

³⁴ NICOLL, Fergus, *Gladstone, Gordon and the Sudan Wars The Battle over Imperial Intervention in the Victorian Age*, London 2013, s. 32–36.

³⁵ VALKOUN, s. 213–214.

³⁶ Tamtéž, s. 214.

³⁷ STRACHEY, Lytton, *Konec generála Gordona*, 1934, s. 45–49.

plukovníkem Johnem Donaldem Hamillem Stewartem. Původně plánovaná cesta ze Suakínu do Berberu byla znemožněna mahdisty, proto museli zvolit trasu přes Káhiru.³⁸ Při cestě do egyptského centra vymyslel Gordon plán pro opuštění Súdánu. Spočíval v dosazení bývalých lokálních vládců zpět do jejich sultanátů. Sultanáty byly zrušeny po získání Súdánu Muhammadem Alím na začátku 19. století, ale většina panovnických rodin stále žila.³⁹

V Káhiře 25. ledna 1884 získal Gordon další instrukce od generálního konzula v Egyptě Evelynu Baringa.⁴⁰ Chedív ho znovu jmenoval generálním guvernérem Súdánu a byl přijat jeho návrh na znovuvytvoření sultanátů. Plán evakuace musel být pozměněn. Kromě Evropanů měl dohlédnout i na evakuaci 15 tisíc křesťanů a Egyptanů, čímž se jeho úkol značně ztížil. V Káhiře se ještě pokusil využít pro potlačení povstání otrokáře Zobejra Pašu,⁴¹ který v té době pobýval v káhírském vězení. Gordon věřil, že tento bývalý guvernér Bahr al-Ghazalu svými schopnostmi získá povstalce na svou stranu a dopomůže stabilizovat situaci. Tento nápad však nepodpořil britský předseda vlády Gladstone a ministr zahraničí Granville George Leveson-Gower. Následně se 26. ledna 1884 vydává po Nilu do Chartúmu.⁴²

Káhírská vláda se mezitím rozhodla znovu obnovit cestu ze Suakínu do Berberu. Tyto oblasti byly obležené mahdistickými jednotkami vedené Osmánem Dignou. Egypt však momentálně neměl žádnou schopnou armádu, kterou by mohl použít. Úkol tedy připadl veliteli policejních sborů Valentinu Bakerovi. Jeho jednotky byly špatně vycvičeny a naprosto bez kázně, což však Valentine nepovažoval za zásadní. Záleželo mu jen na jejich počtu. Doplnil proto své řady o bojeschopné muže z vězení a vyrazil na pochod osvobodit obležená města Sinkat a Tokar. U studní El Teb se střetli s dervíšskými sbory a byli zmasakrováni. V bitvě 4. února padlo přes 2 tisíce egyptských mužů. Valentine sám se sice zachránil, ale za neúspěch byl tvrdě kritizován a nedlouho na to sesazen ze své funkce. Po neúspěchu Valentina Bakera britská vláda konečně začala jednat a vyslala generálmajora sira Geralda Grahama v čele 4 tisíc britských vojáků. Měl za úkol zajistit přístav Suakín a okolní oblasti. Britská dobře vycvičená a vybavená expediční armáda 13. března 1884 drtivě zvítězila v bitvě u

---

³⁸ VALKOUN, s. 215.

³⁹ NICOLL, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, s. 216.

⁴⁰ Později známého jako lord Cromer.

⁴¹ Jeho syn Sulejmán byl v čele povstání mezi lety 1877–1879.

⁴² VALKOUN, s. 214–216.

Tamai. Osman Digna musel ustoupit. Další postup Grahamovy armády byl však zastaven vládou v Londýně.⁴³

V té době cestoval Gordon Paša do Chartúmu. Po cestě sepsal dopis mahdímu, v němž se ho snažil uplatit titulem sultána Kordofánu a různými dary. Sdělil mu, že nepřichází s žádnou vojenskou podporou a nechce rozpoutat válku. Tento krok dodal mahdistům jen další sebedůvěru, ze strany Gordona šlo o chybu a ukázal tím, jak povstání a mahdího moc podceňoval. Další velké chyby se dopustil během návštěvy Berberu. Sezval si všechny důležité představitele města a okolních oblastí na schůzi 12. února 1884, kde jim oznámil rozhodnutí chedíva evakuovat Súdán. To vehnalo všechny dosud loajální kmeny a další nejvyšší představitele do náručí mahdího.⁴⁴ Ti neměli jinou možnost, jestli si chtěli podržet svůj majetek, výsady a holý život po odchodu Evropanů a Egyptanů. O šest dní později, 18. února 1884, staronový generální guvernér dorazil do Chartúmu, kde byl podle svého dopisu sestře vlídně přijat a plně odhodlán splnit své poslání: „Přijel jsem do Chartúmu 18. února a všemi lidmi jsem byl velmi příjemně přivítán. Mám nyní dost práce a doufám, že se věci brzy otočí k lepšímu.“⁴⁵ Následně povolal do města všechny egyptské jednotky, civilisty a vlastně každého, kdo chtěl být evakuován.⁴⁶ Problém nastal s evakuační cestou, kvůli útokům mahdistů u Suakínu musela být provedena po Nilu. Tato cesta byla však velmi problematická a časově náročná,⁴⁷ o to víc, když se počet lidí k evakuaci dostal k 20 tisícům. Po příjezdu si Gordon úspěšně získal obyvatele Chartúmu na svou stranu, což se ukázalo jako velmi dobrý krok vzhledem k budoucímu obležení. Částečně lid osvobodil od daní, nechal zničit daňové záznamy, dlužní úpisy a mučící nástroje. Propustil vězně s méně závažnými proviněními a znovu povolil obchod s otroky. Hlavně poslední jeho krok vyvolal mezi veřejností na ostrovech zděšení, Gordon však v tuto chvíli neměl na výběr. Znovu také začal uvažovat o využití Zobejra Paši pro svou věc. Toho plánoval zvolit za svého nástupce v Chartúmu, jako britského vazala. Se svým plánem se ale svěřil špatně

---

⁴³ NICOLL, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, s. 245–248.

⁴⁴ VALKOUN, s. 217.

⁴⁵ GORDON, Mary Augusta (ed.), *Letters of general C.G. Gordon to his sister, M. A. Gordon*, London 1888, s. 377.

⁴⁶ Formálně Gordon neodpovídal za životy civilistů, jako správný křesťan však chtěl pomoci všem, a proto každý dostal možnost k evakuaci.

⁴⁷ Nil se dělil na katarakty, ty zase dále ještě na menší úseky. Většina byla splavná pouze v době povodní, některé úseky však i při povodních bylo velmi obtížné zdolat.

osobě, informace o tom se dostala do britských novin a nátlak veřejnosti na politiky znemožnil tento plán.⁴⁸

V březnu se situace začala rychle zhoršovat, čím dál více kmenů se kvůli Gordonově vyzrazení plánu evakuace a ukončení operací Grahamovy armády přidávalo na stranu mahdího. Telegrafní spojení Chartúmu bylo zničeno postupem mahdistů 11. března 1884 a normální poslové jen málokdy dokázali doručit zprávu do Chartúmu. Evakuace nyní nebyla možná a město bylo uvězněno. Gordon již dříve začal opevňovat město pomocí zátarasů, příkopů a podobných zábran. Největší potíží však představovaly potraviny, kterých měli jen na šest měsíců obležení.⁴⁹

3.2 Záchrana generála Gordona – pád Chartúmu

Nyní bylo naprosto jasné, že evakuace Chartúmu nemůže proběhnout bez britské pomoci. Londýnská vláda, v jejímž čele stál ministerský předseda Gladstone, čelila obrovské kritice ze strany veřejnosti, tisku, britských elit i samotné královny. Gladstone nakonec musel nátlaku podlehnout a na přelomu července-srpna 1884 parlament schválil financování vojenského tažení do Súdánu na pomoc Gordonovi. Jeho vedení bylo svěřeno generálu Wolseylemu, ten si jako velitele výzvědných jednotek zvolil kapitána Kitchenera. Do Káhiry generál dorazil 9. září 1884. Rozhodlo se o tom, že se do Chartúmu vyrazí ze severu po Nilu, tuto cestu Wolseley viděl jako přívětivější než Suakín-Berber. První část armády měla dobýt města Abú Hamid a Berber, druhá měla postupovat přes Bajúdskou poušť do Metemmy. Odtud se měly po řece obě skupiny dostat do Chartúmu.⁵⁰

Až v prosinci dorazil generál Wolseley do města Korti, které si zvolil za hlavní shromaždiště britských sil pro nadcházející expedici. Na lodích po Nilu se měla vydat armáda pod vedením právě Wolseleyho, řeka však opadla a vydat se na plavbu nebylo možné. Cestou přes Bajúdskou poušť byl pověřen generál Herbert Stewart. Vzhledem k nízkému počtu velbloudů, musel na pochod vyrazit s menším počtem vojáků, než bylo plánováno. Jeho cílem byly životně důležité studny Džakdul a Abú Klea, následně se měl vydat do Metemmy. Prvního cíle studny Džakdul dosáhly Stewartovy jednotky 12. ledna 1885, pochod však zabral více dní, než původně očekávali, a proto jejich postup

---

⁴⁸ BARING, s. 452–460.

⁴⁹ VALKOUN, s. 217–218.

⁵⁰ THEOBALD, s. 105–107.

dokázali nepřátelští zvědové odhalit. Mahdisté okamžitě převedli své síly z Berberu, Metemmy a Ummdurmánu⁵¹ v počtu až 14 tisíc mužů k Abú Klea, 170 kilometrů severně od Chartúmu. Necelé 2 tisíce britských vojáků zde s nimi svedly vítěznou bitvu 17. ledna 1885, přitom bylo zabito či zraněno 150 mužů.⁵² Obávající se dalšího útoku rozhodl generál Stewart o odklonění se k městu Gubat na Nilu. Tam výprava doputovala 20. ledna 1885, ale ještě den předtím byla napadena nájezdem mahdistů, přičemž byl vážně raněn generál Stewart. Velení se proto musel ujmout plukovník Charles Wilson. Ten kvůli početným ztrátám a celkově špatnému stavu výpravy zavrhl možnost vydat se do Metemmy a rozhodl se zůstat v Gubatu. Následně se 23. ledna 1885 vydal s částí vojáků v parnicích po Nilu na pomoc Gordonovi. Zbytek expedice zůstal ochraňovat město.⁵³

Mezitím v Chartúmu využil Gordon zvýšení hladiny Nilu a 10. září 1884 vypravil plukovníka Stewarta s několika dalšími Evropany na parníku Abbás z obleženého Chartúmu do Dongoly. Svěřil jim všechny důležité dokumenty, své deníky a prosbu o pomoc. Ale parník po osmi dnech plavby havaroval, domorodý vůdce pozval plukovníka se svými společníky na břeh a všechny povraždil. Veškeré dokumenty se následně dostaly do rukou mahdího. Mezi nimi se nacházely i zprávy, přesně uvádějící kolik potravin obléhaným zbylo a jaký počet obyvatel ve městě zůstal. Dervíši s pomocí toho mohli vypočítat, na jak dlouhou dobu ještě obyvatelům Chartúmu vystačí potraviny.⁵⁴

Gordon Paša však sám odmítal se skupinou nejvěrnějších město opustit, doufajíc, že brzy přijde záchrana. Situace ve městě se zhoršovala den ze dne. Potraviny ubývaly a Gordon se stával čím dál méně oblíbeným. Nepříznivé nálady řešil rozdáváním titulů a tisknutím nekrytých peněz. Po celou dobu obléhání se snažil zlepšovat morálku obyvatel a ujist'oval, že britská pomoc už je jen pár dní od Chartúmu. Morálku pozvedlo až britské vítězství u Abú Klea. Na přelomu let 1884–1885 došly ve městě zásoby, jíst se začala všechna dostupná zvířata včetně krys. Nakonec se museli uchýlit ke konzumaci kůží a vlastně všeho, co šlo sníst. Kdo mohl, ten přešel na stranu povstalců. Zbylo méně než 30 tisíc lidí, z toho přibližně 9 tisíc vojáků. Na hlad umíralo čím dál více obyvatel, přesto všechno se Gordon odmítal vzdát, i když mu a jeho

---

⁵¹ Ummdurmán byl povstalcí dobyt 5. ledna 1885. STRACHEY, s. 157.

⁵² NICOLL, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, s. 252.

⁵³ VALKOUN, s. 219.

⁵⁴ TRAILL, Henry Duff, *Lord Cromer: a biography*, London 1897, s. 171–172.

společníkům mahdí zaručil dopisem bezpečný odchod. Jednomu z obchodníků při obléhání řekl: „*Když rozdělval Bůh strach všem lidem na světě, došlo na konec i na mne a už se pro mne strachu nedostalo*“.⁵⁵

Dne 26. ledna 1885 dokázali mahdího bojovníci vniknout do města slabým místem v obraně. To vyčerpání obránci neopevnili v domnění, že je bažina po ústupu Nilu ochrání. Na půl mrtví obránci proti mahdistickým hordám neměli žádnou šanci. 10 tisíc lidí bylo zabito při drancování a plenění dervíšů. Zbytek obyvatel, který přežil krveprolití, nakonec mahdí omilostnil. Gordonu siru Baringovi před časem napsal: „*Nikdy mě nedostanou živého*“.⁵⁶ Nechal sklepení svého paláce naplnit střelným prachem, nakonec se však rozhodl, že palác do vzduchu nevyhodí, neboť by to bohu mohlo připadat jako sebevražda. O tom jak generál Charles George Gordon zemřel, koluje více příběhů. Nejpravděpodobnější je ten, že zemřel v boji se šavlí v jedné a pistolí v druhé ruce. Na schodech před svým palácem proti přesile nepřátel zásahem kopím. Plukovník Wilson dorazil na parnicích 28. ledna 1885,⁵⁷ našel však už jen poničené město, s palácem, nad kterým již nevlála egyptská vlajka. Gordonova hlava v tu chvíli již byla na cestě do Ummdurmánu k mahdímu. Ten ji nechal pověsit na strom u cesty, aby na ní každý mohl hodit kamenem.⁵⁸

Na ostrovech zpráva o skonu oblíbeného generála otřásla veřejností. Noviny po několik týdnů vydávaly smuteční články a z Gordona se stal národní mučedník. Sama britská královna napsala dopis jeho rodině: „*Drahá Slečno Gordonová, Jak vám mám napsat, nebo spíš jak se mám vyjádřit jak se cítím! Myslet na vašeho drahého, hrdinského Bratra, který sloužil své Zemi a jeho Královně tak upřímně, tak hrdinsky a se sebeobětováním*“.⁵⁹ Poté se od obrovského smutku přešlo na hněv a obviňování. Pranýřován a obviněn byl ministerský předseda Gladstone. Ten se během jednoho dne stal nejvíce nenáviděným mužem v Anglii, začalo se mu přezdívat „*Gordonův vrah*“.⁶⁰ Veřejnost byla přesvědčena, že právě jeho váhání poslat Gordonovi pomoc, zavinilo pád Chartúmu a vidělo to jako zradu. Většina Británie volala po okamžitém útoku na mahdisty a pomstění generála Gordona. Proti tomu byl však Gladstone, 8. února 1885

---

⁵⁵ STRACHEY, s. 153–157.

⁵⁶ Tamtéž, s. 159.

⁵⁷ Po cestě musel opravovat parníky, což ho dost zásadně zdrželo.

⁵⁸ Tamtéž, s. 158–162.

⁵⁹ GORDON, Mary Augusta (ed.), *Letters of general C.G. Gordon to his sister, M. A. Gordon*, London 1888, s. 17.

⁶⁰ VALKOUN, *Generál Gordon a mahdistické povstání v Súdánu*, s. 212.

sice vláda v Londýně odhlasovala pokračování vojenských akcí v Súdánu, žádné významnější úspěchy však nepřišly. Brzy na to nastal konflikt s Ruskem na afghánských hranicích o oázu Pendžeh. Potřebné jednotky se proto musely stáhnout. Súdán byl tedy odevzdán do rukou mahdího, který zde na 13 let vytvořil vojensko-teokratickou mahdistickou říši. Už 20. června 1885 ale náhle mahdí zemřel, nejspíš na neštovice nebo tyfus. V místě, kde žil v Ummdurmánu, byla vystavěna 27 metrová hrobka, z níž se stalo svaté poutní místo. Ve stejném měsíci se zhroutila i Gladstonova vláda.⁶¹

---

⁶¹ STRACHEY, s. 163–165.

4 Súdán v letech 1885–1896 a vláda chalífy Abdallaha

Po smrti mahdího se rozhořely spory o tom, kdo ho v jeho vůdčí roli nahradí. První kandidát byl Muhammad al-Sharíf, který se odvolával hlavně na svůj příbuzenský vztah s mahdím. Na druhé straně stál Abdallah ibn Muhammad, druhý nejmocnější muž v mahdistické říši a hlavní představitel armády. Rada svolaná vyřešit situaci nakonec rozhodla o zvolení Abdallaha a to hlavně z důvodu, že ho mahdí sám několikrát označil za svého nástupce.⁶²

Abdallah pocházel z darfúrského kmene Bakkára. Na přání svého otce se vydal vyhledat svatého muže, který by ho mohl vést. Zde vznikla legenda o setkání s mahdím, při němž měl vzniknout mahdismus. Často se o něm mluvilo jako o člověku, jenž mahdího sny a nápady uváděl ve skutečnost. Při nástupu k moci roku 1885 mu bylo 33 let a do té doby žil podobně skromným životem jako jeho pán Muhammad Ahmad.⁶³

Situace chalífy po nástupu k moci nebyla úplně příznivá. Začala se proti němu vytvářet silná opozice mahdího příbuzných, kteří se nemohli srovnat s jeho vládou, vyčítali mu jeho prostý původ, negramotnost a slabé náboženské postavení. Situace mohla nakonec vyústit až v občanskou válku, Alí wad Hilu nakonec však zakročil a spor urovnal. Co se týče politického a vojenského postavení, byla Abdallahova síla velká. Postupně po nástupu začal upevňovat svou moc. Pozval do Ummdurmánu své věrné z kmene Bakkára, z kterých učinil svou osobní stráž a dosadil je na vysoké posty po celém Súdánu. Mahdího příbuzných se buď zbavil, nebo si zajistil jejich oddanost. Nejstaršího mahdího syna Muhammada například oženil se svou dcerou a ubytoval ve svém domě, kde ho mohl kontrolovat. Z Ummdurmánu učinil hlavní město a donutil mahdisty přesídlit z Chartúmu, který byl založen a „poskvrněn“ nevěřícími.⁶⁴

Ač se situace v Súdánu mohla zdát stabilizována, klidná rozhodně nebyla. Proti Chalífovi propukaly často nepokoje, které musel vojensky potlačovat. Chalífa také zbavil velení velitele červeného a zeleného praporu, čímž proti sobě rozpoutal povstání, které bylo však díky udavačům zničeno už v zárodku. Súdánské zemědělství nebylo dostatečně výkonné, docházelo tedy k hladomorům. Ekonomická situace země závisela hlavně na obchodu s otroky a loupeživých nájezdech. Postupně se mahdího říše zevnitř

---

⁶² BENEŠOVÁ, s. 146–147.

⁶³ SLATIN, s. 376–381.

⁶⁴ THEOBALD, s. 144–146.

rozvracela a jednotlivé kmeny držela pospolu už spíše jen nenávist vůči egyptsko-turecké nadvládě. I toto však začalo po vyhnání utlačovatelů slábnout a mahdího sen o džihádu, který se rozšířil dál do Afriky, se začal rozplývat.⁶⁵

Pod vlivem veřejnosti byl brzo Abdallah přinucen znovu začít s válčením, ač sám chtěl spíše jen podnikat loupeživé nájezdy než dobývat nová území. V některých případech však neměl na vybranou. Ještě v létě 1885 dervíši dokázali dobýt opevněné egyptské základny na východě Súdánu, například pevnost Kasala. Ve stejném roce byl podniknut útok na Equatorii, kde v pozici guvernéra vládl Emin Paša, dosazený ještě Gordonem roku 1878. Dervíši egyptské síly v Equatorii sice donutili k ústupu, ale větších úspěchů se jim až do roku 1889, kdy Omar Sáleh dobyl provincii Bahr al-Ghazal a následně celou Equatorii, docílit nepodařilo. Emin Paša uprchl s pomocí Henryho Mortona Stanleyho do Zanzibaru 10. dubna 1889. Následně Abdalláh Saki Džamíl vyplul po Nilu do Fašody a získal ji pod mahdistický vliv.⁶⁶

V lednu 1885 zaútočilo na Súdán etiopské vojsko císaře Jana IV., porazilo mahdisty a vyplenilo město Gallabat. Ve stejném měsíci roku 1887 se scénář opakoval a dervíšské jednotky znovu u Gallabatu podlehly etiopské armádě. Chalífa na to reagoval vojenskou výpravou do města Gondaru, které vyplenil v lednu 1888. Následující rok Jan IV. toužící pomstít vyplenění Gondaru zaútočil znovu na mahdího armádu. Bitva zprvu vypadala pro Etiopany příznivě. Poté byl však císař přímo v bitvě zabit, což zapříčinilo útek části elitních jednotek. Tímto přičiněním padlo šťastně vítězství do rukou dervíšů a Etiopané neměli jinou možnost než se vrátit do Habeše, kde v příštích letech museli řešit vnitropolitické problémy. Chalífa si zpátky do Ummdurmánů kromě slávy z vítězství přivezl i korunu, meč a hlavu poraženého císaře.⁶⁷

Hůře se mahdistům vedlo na hranicích s Egyptem a u pobřeží Rudého moře. V bitvě u Ginnis ke konci roku 1885 byli mahdisté poraženi generálem Francisem Grenfellem. Tato porážka pomohla egyptsko-britským silám na severní hranici Súdánu, neboť mahdisté museli svou aktivitu omezit pouze na občasné nájezdy. V září 1886 byl Horatio Kitchener jmenován guvernérem Východního Súdánu a přilehlých oblastí

---

⁶⁵ BENEŠOVÁ, s. 148–149.

⁶⁶ WINGATE, Francis Reginald, *Mahdiism and the Egyptian Sudan: Being an Account of the Rise and Progress of Mahdiism and of Subsequent Events in the Sudan to the Present time*, London 1968, s. 454–461.

⁶⁷ VALKOUN, Jaroslav, *The British Attitudes to the Mahdist and the Italian Activities in East Africa, 1885-1896, and the Conquest of Dongola*. In: Prague Papers on the History of International Relations. č. 2, 2011, s. 58–59.

Rudého moře. Měsíc po svém nástupu do úřadu porazil mahdisty v čele s Osmanem Dignou v bitvě u Tamai. Digna se však nenechal odradit a znovu pochodoval na Suakín. V lednu 1888 nedaleko Handubu zvítězil a těžce raněný Kitchener musel být převezen do Káhiry. Velení v Suakínu za něj převzal generál Grenfell, který následně zastavil postup mahdistů v bitvě u Tokáru roku 1891.⁶⁸ Počátkem roku 1889 se emír Wad El Nejumi vydal podle rozkazu chalífy na pochod z Dongoly na sever podél Nilu s cílem překročit hranice s Egyptem. Doufal, že po překročení hranice Egyptané začnou povstání a společně svrhnou vládu v Káhiře. Byl však Grenfellem poražen cestou do Asuánu 3. srpna 1889 v bitvě u Toski, přičemž ztráty mahdistů byly až padesátkrát větší než na egyptsko-britské straně.⁶⁹

Kvůli úpadku egyptského vlivu ve východním Súdánu se zde otevřela cesta pro novou mocnost. V únoru 1885 získala Itálie od chedíva Massawu⁷⁰ a přilehlé oblasti. Poté i díky událostem v Etiopii mohla dál rozšiřovat svůj vliv, který se nevyhnutelně musel střetnout se zájmy chalífy. Roku 1891 italská armáda s požehnáním od britské vlády dobyla a dočasně obsadila Kasalu. Na přelomu let 1895–1896 se však situace Itálie v oblasti začala zhoršovat. Oslabené italské síly už se nebyly po bitvě u Aduy schopné účinně bránit a byly obleženy dervíši vedenými Osmanem Dignou v pevnosti Kasalu. Italská vláda žádala Británii, buď o přímou pomoc vysláním expedice ze Suakínu do Kasaly, nebo o nepřímý zásah otevřením nové fronty na severní hranici Súdánu. Vláda v Londýně nakonec odsouhlasila vyslání expedice z Wadí Halfy do Dongoly, jejímž velením by pověřen generál Kitchener. Egyptské jednotky si nakonec převzaly Kasalu od Itálie v lednu 1897.⁷¹

---

⁶⁸ LEWIS, David, *The Race for Fashoda: European Colonialism and African Resistance in the Scramble for Africa*, New York 1995, s. 93–99.

⁶⁹ VALKOUN, Jaroslav, *The British Attitudes to the Mahdist and the Italian Activities in East Africa, 1885-1896, and the Conquest of Dongola*, s. 59–60.

⁷⁰ Italové zde zakládají kolonii Eritrea.

⁷¹ Tamtéž, s. 60–61.

5 Dobytí Súdánu generálem Kitchenerem

Italský neúspěch v bitvě u Aduy 1. března 1896 a obležení pevnosti Kasalu, donutily britskou vládu pomoci Itálii vysláním vojenské výpravy do Dongoly z Wadí Halfy. Tento krok měl mít více využití. Zaprvé měl pomoci přetíženým italským silám na východě Súdánu, důležitější však bylo zamezit postupu Etiopie. Ta by mohla dopomoci získat vliv v oblasti Horního Nilu svému spojenci, kterým byla Francie. Toto strategicky důležité místo aktuálně měli v držení mahdisté, pokud by se však dostalo do rukou kterékoliv velmoci, mělo by to pro Egypt, respektive Velkou Británii těžké důsledky. Neboť vystavění přehrady v oblasti by přímo ovlivnilo hospodářství v Egyptě, které bylo na Nilu naprosto závislé. Dohledem nad výpravou byl pověřen lord Cromer, ten na ní také měl získat finance. Velení získal Horatio Kitchener.⁷²

Egypt od začátku britské správy začal ekonomicky růst. Hlavní zásluhu na tom měl lord Cromer. Ten zlepšil administrativní stránku země, odstranil korupci a získal nové zemědělské plochy. Egyptské hospodářství se zaměřilo na produkci bavlny, což v té době bylo velice výnosné. Získání financí pro Kitchenerovu výpravu však ani tak nebylo snadné. Egyptský rozpočet byl pod kontrolou mezinárodní dlužní komise, která musela financování expedice odsouhlasit. Proti byla Francie podporovaná Ruskem. Pařížská vláda ve výpravě logicky viděla ohrožení svých zájmů v Africe. Velká Británie nakonec přesvědčila ostatní mocnosti⁷³ a přehlasovala Francii a carské Rusko. V březnu 1896 oficiálně rozhodl britský ministerský předseda Robert Cecil, 3. markýz ze Salisbury o vyslání tažení do Dongoly. Cromer s Kitchenerem však směli využít pouze egyptsko-súdánské vojáky a finance.⁷⁴

5.1 Expedice do Dongoly

Roku 1892 byl Horatiu Kitchenerovi udělen titul sirdara⁷⁵, okamžitě započal reformu a výcvik egyptské armády. Jako důstojníky měl převážně Brity, jen zřídka se objevovali

---

⁷² VALKOUN, Jaroslav, *Dobytí Súdánu v letech 1896-1898*. In: Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, 18, 11/12, 2007, s. 244–245.

⁷³ Mezi hlavní patřilo Německo, Rakousko-Uhersko a Itálie.

⁷⁴ Tamtéž, s. 244–245.

⁷⁵ Sirdar byl vrchní velitel egyptského vojska. Druhý nejvyšší představitel v armádě po chedívi.

Egyptané nebo Súdanci. Když tedy došlo na expedici, disponoval již Kitchener dobře vyzbrojenou a vycvičenou přibližně 15 tisícovou armádu. Problematickou otázkou se stalo zásobování. Veškeré zásoby se dovážely po Nilu, v některých úsecích se však musely převážet k armádě po souši. Proto se nedlouho po obdržení rozkazu k útoku na Dongolu začalo s výstavbou železnice z Wadí Halfy do Kermy. Některé úseky bylo potřeba pouze opravit, jiné vystavět úplně nové. Po celou dobu na stavbu dohlíželi specialisté na železnice z Británie, stejně jako egyptská armáda chránící dělníky před útokem mahdistů.⁷⁶ Ten nastal 7. června 1896, pozorné egyptské síly si s derviši však rychle poradily u Firketu. Výstavbu zpomalily i přírodní nepředvídatelné překážky. Mezi dělníky vypukla epidemie cholery, následně se přidaly ještě povodně, které poškodily část železnice.⁷⁷

Všechny útrapy se nakonec podařilo překonat a v září 1896 se egyptské vojsko vypravilo podél Nilu do Dongoly. Postup byl zahájen i přes skutečnost, že železnice nebyla ještě dokončena.⁷⁸ Emír Wad Bišar, jenž byl pověřen obranou Dongoly, se 19. září setkal s Egyptany u Hafíru. Uvědomil si sílu svojí i nepřátelské armády a raději ustoupil. Totéž nakonec učinil následně i v Dongole, a tak Kitchener získal město 23. září 1896 bez nejmenších potíží. Za tento velký úspěch získal mimo další vyznamenání hodnost generálmajora.⁷⁹

Po získání Dongoly zanechal Kitchener vojsko u Merawi a sám odcestoval zpět do Káhiry vyřešit další kroky. Měl v plánu obsadit Berber a Abú Hamid. Pro další postup do Chartúmu, jak po něm žádal lord Cromer, neměl však už k dispozici dost velkou vojenskou sílu. Uprostřed jednání došly do Káhiry zprávy o francouzské snaze získat území Horního Nilu na dvoře etiopského císaře. To okamžitě změnilo celou situaci. Kitchener urychleně odcestoval do Anglie požádat o podporu britský kabinet. V Londýně využil svých vlivných kontaktů a dokázal ujistit ministra financí Hicks-Beache o důležitosti této výpravy. Ten mu pomohl přesvědčit i britskou vládu a schválil mu rozpočet na toto tažení. Sirdar získal půl milionu liber, což nebyla dostačující částka a často musel výrazně šetřit, aby vystačil s financemi.⁸⁰

---

⁷⁶ CHURCHILL, *Winston, The River War*, Vol. 1, London 1899, s. 284–286.

⁷⁷ VALKOUN, *Dobytí Súdánu v letech 1896-1898*, s. 245–246.

⁷⁸ Koleje se do Kermy dotáhly až 4. května 1897.

⁷⁹ Tamtéž, s. 246.

⁸⁰ Tamtéž, s. 246–247.

Právě kvůli nízkému stavu financí poskytnutých na expedici, byla pro další postup zvolena levnější cesta z Wadí Halfy do Abú Hamidu přes Núbijskou poušť, oproti nákladnější a nespolehlivé cestě podél Nilu. K rozhodnutí mimo jiné přispělo, že tato pevnost měla být slaběji opevněná a byla blízko egyptské armády. Stejně jako při tažení do Dongoly vyvstala otázka zásobování. Znovu byla zvolena varianta železnice, ačkoliv od ní Kitchenera zrazovali britští specialisté, z důvodu terénu nezmapované pouště a absence vodních zdrojů. Generál si však stál za svým. Všechny problémy se brzo podařilo vyřešit, oficiálně tak započala stavba nového úseku 1. ledna 1897.⁸¹ Kitchener naléhal, aby byla železnice vybudována co nejdříve, dělníci proto museli pracovat nepřetržitě na směny v náročných pouštních podmínkách. Lze se tedy domnívat, že ztráty na životech při stavbě i kvůli nemocem musely být značné. Trať byla dostavěna 31. října 1897. Zásobování docházelo díky tomu k jednotkám až patnáctkrát rychleji.⁸²

Pro ochranu dělníků bylo zapotřebí co nejdříve dobýt město Abú Hamid. V květnu se podařilo dokončit úsek pro zásobování vojska v Merawě, odkud se na konci července 1897 vypravila část egyptských jednotek do Abú Hamid, ten dobyla 7. srpna s minimálním odporem. Šťěstí i dál přálo Kitchenerovi, zmatený vůdce dervišů v Berberu utekl z města, protože se jemu zasláné posily zpozdily. Dne 10. září 1897 egyptské jednotky obsazují bez odporu i Berber.⁸³ Tím Kitchener narazil na své maximum, kam byl ochoten zajít bez podpory britské armády. Podporován Cromerem opakovaně žádal britskou vládu o zaslání dalších jednotek pro následný postup. Hlavním argumentem pro tento požadavek měla být hrozba mahdistické protiofenzívy. Ve skutečnosti takový útok ze strany chalífy spíše neočekával a pouze využil situace na získání pomoci. Jelikož expedice byla do této doby nad očekávání úspěšná, nemohlo již připadat v úvahu ji odvolat. Britská vláda v čele se Salisburym nakonec schválila 26. ledna 1898 útok na Chartúm i s pomocí britské armády. Kitchener se rozhodl své síly soustředit nedaleko Atbary. Zde se dobře opevnil a čekal na příjezd britských jednotek⁸⁴ a zvýšení Nilu, aby mohla být využita i plavidla.⁸⁵

---

⁸¹ CHURCHILL, *The River War*, Vol. 1, s. 285–289.

⁸² VALKOUN, *Dobytí Súdánu v letech 1896-1898*, s. 247–249.

⁸³ Tamtéž, s. 294–299.

⁸⁴ V létě 1898 již měl k dispozici kromě svých 15 tisíců egyptsko-súdánských jednotek i přes 8 tisíc dobře vycvičených britských vojáků. K tomu je nutné zohlednit několik desítek děl, 20 kulometů Maxim a 15 bojových plavidel připravených podpořit vojsko ostřelováním z Nilu.

⁸⁵ Tamtéž, s. 248–251.

K chalífovi se brzo dostaly zprávy o sirdarových plánech a rozhodl se, že nebude vyčkávat, až dorazí všechny britské síly a sám zaútočí. Zoufalým útokem byl pověřen už zkušený vojevůdce Osman Digna, ten se vydal s elitními mahdistickými sbory z Ummdurmánů do Metemmy. Zde se spojil s jednotkami emíra Mahmúda Ahmada a společně se silou 18 tisíc vojáků postupovali k Atbaře. Opevnili se nedaleko nepřátelské pevnosti a vyčkávali na egyptský útok. Kitchener z počátku dosti váhal, naléhání ostatních generálů ho však nakonec přimělo 8. dubna 1898 zaútočit.⁸⁶

Mahdistická armáda postižena špatným zásobováním a značnou dezercí brzy podlehla. Britské ztráty byly minimální, naopak dervíši přišli o 3 tisíce mrtvých a další tisíce zajatých.⁸⁷ Podařilo se také zajmout Mahmúda Ahmada. Následně byla bez odporu zabrána Metemma 18. dubna 1898. Vojsko poté dostalo volno na zlepšení morálky, většina zůstala v okolí Nilu, někteří ale odcestovali za odpočinkem až do Evropy.⁸⁸

5.2 Bitva u Ummdurmánů

Mezitím se dostavěla železnice až do Atbary a dorazily všechny britské jednotky a vybavení. Zásobování bylo nyní dobře zajištěno a hladina Nilu umožnila proplutí lodí. Dne 4. srpna se Kitchenerova armáda vydala na pochod k Ummdurmánů podél Nilu. Této výpravy se účastnil i mladý britský důstojník Winston Churchill. Na konci srpna se už britsko-egyptská armáda nacházela nedaleko Ummdurmánů. Chalífa nejprve plánoval vpustit protivníka do města, kde by se v těsných uličkách snížila nevýhoda špatné výzbroje mahdistů. Kitchener však chalífovi zaslal zprávu o plánovaném masivním ostřelování města z pozemních děl a bitevních lodí a apeloval na něj, aby z města pustil ženy a děti.⁸⁹ Mezitím sirdar poslal armádu, aby se opevnila u vesnice Egajgy. Chalífa obávající se ztrát při ostřelování se rozhodl pro útok. Pod rouškou noci se z rána 1. září vydal v čele obrovské 60 tisícové armády proti Kitchenerovu vojsku. Brzy na to však chalífa znejistěl a zastavil útok z důvodu falešných zpráv o možném útoku Britů. Další den již nehodlal ofenzívu oddalovat a z rána zahájil útok na dobře bráněné britsko-egyptské pozice. V dervíšské armádě však panovala nekázeň a zmatek. Jejich útoky byly špatně načasované a neorganizované. Chalífa po léta zanedbával

---

⁸⁶ STEEVENS, George, *With Kitchener to Khartoum, London 1898*, s. 60–64.

⁸⁷ CHURCHILL, *The River War*, Vol. 1, s. 444.

⁸⁸ NICOLL, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, s. 112–115.

⁸⁹ THEOBALD, s. 224–225.

vojenská cvičení a dávno bylo pryč mahdího autority, za níž by všichni okamžitě položili život. Naopak Kitchenerova armáda byla příkladem moderní armády. Jejich naprostá převaha ve vybavení nedala mahdistům žádnou šanci. Zejména kulometry Maxim činily nepřátelským nájezdům obrovské ztráty na životech a většina jejich akcí se nedostala ani do střední vzdálenosti k britsko-egyptským pozicím.⁹⁰ Winston Churchill bitvu hodnotil takto: „*Během pěti hodin byla nejsilnější a nejlépe vybavená barbarská armáda, co kdy byla postavena proti moderní Evropské mocnosti zničena a rozprášena bez větších obtíží, s malým rizikem a s minimálními ztrátami*“.⁹¹

Na bojišti zemřelo přibližně 10 tisíc mahdistů, 16 tisíc bylo zraněno a další tisíce zajaty. Na britsko-egyptské straně ztráty čítaly pouze desítky vojáků. Odhady na počet mrtvých mahdistů se často liší. Mnoho zraněných totiž ještě po konci bitvy zemřelo. Z toho je často obviňován Horatio Kitchener, který měl odmítnout poskytnout lékařské ošetření zraněným dervišům, ba dokonce měli být někteří dobijeni. Chalífa ustoupil do Ummdurmánu, ze kterého následně utekl před blížící se armádou do Kordofánu. Ve městě zbyli jen menší síly, které kladly spíše symbolický odpor. Vojsko lehce obsadilo Ummdurmán a v očích Britů se konečně podařilo pomstít generála Gordona. Kitchener však zašel ještě dál, nařídil zničit mahdího velkolepou hrobku ve městě a prorokův hrob zneuctít. Jeho kosti kromě lebky, kterou si uschoval, nechal hodit do řeky. Za tento čin byl později v Británii ostře kritizován, dokonce i samotnou královnou.⁹²

Po obsazení Chartúmu a Ummdurmánu získal Kitchener pozici generálního guvernéra v Súdánu. Mahdisté ale stále ovládali části území hlavně na jihu země. Brzy po pádu Ummdurmánu se podařilo porazit i vojsko emíra Ahmada Fadíla. Dne 24. listopadu 1899 byl chalífa s posledními věrnými poražen v bitvě u Umm Diwaykarat generálem Reginaldem Wingatem. Na konci roku padl také El Obeid a v roce následujícím egyptská armáda obsazuje Bahr al-Ghazal. Tím skončily poslední mahdistické snahy a Súdán je sjednocen pod britsko-egyptskou správou roku 1899.⁹³

---

⁹⁰ VALKOUN, *Dobytí Súdánu v letech 1896-1898*, s. 250–251.

⁹¹ CHURCHILL, *The River War*, Vol. 2, s. 164.

⁹² FERGUSON, s. 287–293.

⁹³ BENEŠOVÁ, s. 153–155.

6 Soupeření mocností o oblast Horního Nilu – Fašodská krize

Hlavní nebezpečí pro zájmy Britského impéria v této oblasti představovala Francie. Ta roku 1830 započala vlastní novou kolonizační éru zabráním Alžírsku. V posledním desetiletí 19. století už ovládala velkou část afrického území. Do jejích sfér vlivu dále připadlo Tunisko, Sahara, část Nigeru, část Konga a také některá území na pobřeží Rudého moře. Francie stejně jako Británie chtěla vytvořit souvislý pás území, táhnoucí se přes celou Afriku. Pro uskutečnění tohoto plánu obě mocnosti musely ovládnout mahdistickou oblast Horního Nilu. Pro Velkou Británii bylo naprosto nepřijatelné, aby toto území obsadila cizí mocnost, neboť na ní byl zcela závislý Egypt, a tedy i britské zájmy. Kvůli tomu už po dlouhou dobu směřovala politika Británie k ochraně této oblasti. Roku 1885 dopomohla vytvoření Svobodného konžského státu, který měl plnit úlohu nárazníkové oblasti na ochranu Horního Nilu před ostatními mocnostmi. Další britsko-konžská smlouva z roku 1894 zajišťovala belgickému králi Leopoldu II. doživotní državu oblasti Bahr al-Ghazalu a území jižně od Fašody včetně levého břehu Nilu. Tato smlouva byla reakcí na nepodložené zprávy o plánované francouzské výpravě. Britové na oplátku od Leopolda II. dostali pás konžského území od jihu na sever, to však přímo ohrožovalo Německou východní Afriku. Proto Francie společně s Německem vytvořila nátlak a tato část smlouvy musela být zrušena. Následně 14. srpna 1894 využila Francie situace a získala dohodou se Svobodným konžským státem možnost získat Bahr al-Ghazal výměnou za francouzské ústupky ve střední Africe. Tím se otevřela cesta pro Marchandovu výpravu.⁹⁴

Důležitou postavou v otázce Horního Nilu byl také etiopský císař Menelik II. Ten si sám na toto území dělal nárok. Zároveň udržoval na rozdíl od svého předchůdce přátelské vztahy s mahdisty a chalífou. To samozřejmě ohrožovalo britský postup Súdánem a britští představitelé se pokoušeli potencionálnímu spojení Etiopie s chalífou zabránit. I přes podepsané smlouvy však tato snaha až do pádu Ummdurmanu příliš nevycházela. Navíc Menelik II. v březnu 1897 podepsal tajné smlouvy s francouzským zástupcem Léoncem Lagardem, v nichž podpořil aspiraci Francie na získání vlivu na Horním Nilu výměnou za získání oblastí na pravém břehu Bílého Nilu,

---

⁹⁴ VALKOUN, Jaroslav, *Britsko-francouzské soupeření v koloniální sféře - Fašodská krize*. In: *Multikulturalita v dějinách a v dějepise: XXII. letní škola historie. Sborník přednášek*/ Praha: Vydavatelství Pedagogické fakulty - Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2009 s. 78–81.

značná území v Somálsku a nemalé materiální úplatky od Francie. Etiopský císař logicky hleděl hlavně na své zájmy. Pomoc přislíbil jak Britům, tak Francouzům, avšak jeho povinnosti vůči nim pro něj neměly význam a vědomě je zanedbával.⁹⁵

Postupný úpadek mahdistické moci v 90. letech 19. století na jednu stranu přislíboval možnost návratu súdánských provincií pod egyptskou správu. Z druhé strany mince ale nabádal ostatní mocnosti pro to, aby samy ukořistily některé nové kolonie. Britskou vládu znervózňovaly hlavně neustálé zprávy o možné francouzské expedici k pramenům Nilu. V červenci 1895 proběhla schůzka mezi francouzským ministrem zahraničí Gabrielem Hanotauxem a Jean Baptiste Marchandem.⁹⁶ Zde poprvé zazněl názor o nutnosti vypravit expedici k Hornímu Nilu. Následně v září a listopadu 1895 Marchand představil dvě memoranda, ve kterých naplánoval cestu přes provincii Bahr al-Ghazalu do Fašody. Celá operace byla ještě tentýž měsíc schválena a v červnu 1896 Marchand odcestoval z Paříže do Afriky. V Loangu ho zdrželo povstání a odjel odsud až v březnu 1897. Spolu s ním cestovalo přibližně 8 evropských důstojníků a 120 senegalských vojáků. Do Fašody přijel 10. července 1898, v místní egyptské pevnosti ihned vyvěsil francouzskou vlajku a vyhlásil, že okolní území je po dohodě s místními kmeny pod francouzskou ochranou.⁹⁷

Dne 10. září 1898 vyrazil Kitchener podle rozkazů od Salisburyho do Fašody spolu s generálem Wingatem. Pluli na pěti dobře vyzbrojených plavidlech s několika sty vojáky. Druhou flotilu podle instrukcí vyslal po Modrém Nilu do Roseires. Generál Kitchener dostal instrukce, jak postupovat politicky korektně. Zejména neměl uznávat jakékoliv francouzské územní nároky nebo vyvolat vojenský střet. Před svým příjezdem do Fašody také nechal odeslat francouzské posádce dopis, ve kterém vysvětloval dobytí Ummdurmánu a znovuzískání Súdánu pod egyptskou kontrolu. Hlavním důvodem bylo, aby francouzské jednotky nezahájily na egyptská plavidla palbu v omylu, že se jedná o mahdisty. Devět dní po odjezdu z Ummdurmánu, 19. září, přijel generální guvernér Súdánu do Fašody. Kapitán Marchand mu okamžitě sdělil, že území Horního Nilu a Bahr al-Ghazalu jsou oficiálně pod francouzskou správou, kterou deklaroval smlouvou

---

⁹⁵ VALKOUN, Jaroslav. *Fašodská krize 1898: vyvrcholení britsko - francouzského soupeření v oblasti horního Nilu*. In: Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, Praha 2010, 21(7-8), 149–150.

⁹⁶ Jean Baptiste Marchand žil v letech 1863–1934. Byl to francouzský důstojník, účastnil se dobytí Senegalu, po Fašodské krizi působil v Číně, kde potlačoval Boxerské povstání. Za první světové války byl povýšen na pozici generála a několikrát byl těžce raněn. Roku 1919 odchází z armády a roku 1934 umírá v Paříži těžce nemocen a na následky zranění z první světové války.

⁹⁷ Tamtéž, s. 148.

s kmenem Šilluků. Kitchener proti tomu formálně protestoval a upozornil na přímé porušení práv Egypta a Velké Británie. Následně nařídil postavit tábor v Kodoku nedaleko Fašody a vztyčit zde vlajku Egypta. O pár dní později se vrátil zpět do Ummdurmánu, kde nařídil zamezit dovozu jakéhokoliv vojenského materiálu pro Francouze a blokovat jejich komunikaci. Velení silné posádky v Kodoku přenechal majoru Jacksonovi. Celková situace kapitána Marchanda nebyla příznivá. Byl odříznut od jakékoliv pomoci stovkami kilometrů, neměl dostatečné zásobování a jeho vojenské možnosti byly mizivé. Těžko by se v oblasti déle udržel, kdyby egyptská armáda předtím nezneškodnila mahdistické nebezpečí.⁹⁸

Z Ummdurmánu 24. září 1898 poslal Kitchener zprávu přes Káhiru do Londýna o situaci ve Fašodě. V Británii veřejnost situaci vnímala jako naprosto jasný útok Francie na britské sféry vlivu a válečné řešení problému dostávalo čím dál větší podporu. Pařížská vláda stála před těžkým rozhodnutím, celá krize se v tisku rozebírala, jako otázka národní cti. Avšak ve Francii si dobře uvědomovali, že válku s Británií mohou jen těžko vyhrát. Francouzský ministr zahraničí Delcassé předstíral neústupnost ve Fašodské záležitosti, ve skutečnosti však zastával názor vyjít Británii vstříc a vyžadovat ústupky na Horním Nilu. Mezitím se Marchandova situace nelepšila, Britové zamezili jakémukoliv zásobování kromě nutných potravin. Francouzi byli nyní de facto vězněni a nemohli nijak komunikovat se svými spojenci, bez povolení od Britů.⁹⁹

Na konci října se začala vyostřovat politická situace ve Francii, která se zmítala ve zmatcích způsobených Dreyfusovou aférou a musela být zvolena nová vláda. Do toho londýnský kabinet rozhodl aktivně připravit britské námořnictvo na válku a zahájilo mobilizaci. Francie, která v té době byla v mezinárodní izolaci a neměla žádného schopného spojence, pod tímto nátlakem 3. listopadu 1898 ukončila Marchandovu expedici a nařídila mu stáhnout se.¹⁰⁰ Dne 4. listopadu byl v Londýně vyhlášen konec Fašodské krize. Kapitán Marchand opustil Fašodu 11. listopadu a po příjezdu do Paříže byl oslavován jako národní hrdina. Za neúspěch byl obviňován

---

⁹⁸ LEWIS, s. 93–99.

⁹⁹ VALKOUN, *Fašodská krize 1898*, s. 151–152.

¹⁰⁰ VALKOUN, *Britsko-francouzské soupeření v koloniální sféře - Fašodská krize*, s. 83–84.

primárně ministr Delcassé. Tato krize Francii ukázala, že nebude moci dál prosazovat rozšiřování svých zájmů v koloniích bez vyřešení vztahů s Británií.¹⁰¹

---

¹⁰¹ ŠUBRTOVÁ, Marcela, *Od Fašodské krize k Srdečné dohodě: britsko-francouzské vztahy na přelomu 19. a 20. století*. In: *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, Praha 2015, 26 (1-2), s. 21–28.

7 Závěr

Úspěch mahdistického povstání měl zajisté více příčin. Jedním z nich byl opatrný přístup britské vlády v letech 1882–1883, která doufala, že Egypt tento problém vyřeší sám. Zejména proto, že britský zásah v oblasti by byl extrémně finančně nákladný a po obsazení Egypta by mohl mít neblahý vliv na mínění ostatních velmocí. Jiné a závažnější příčiny se udály však již dříve. Jako nejzávažnější se může jevit silné proti-egyptské cítění v Súdánu, narůstající hlavně v 80. letech 19. století, tedy před vypuknutím povstání. Súdánské obyvatelstvo bylo s egyptsko-tureckou správou v zemi nespokojeno již delší dobu. Egyptští a turečtí úředníci, kteří do té doby byli posíláni do Súdánu, v tom viděli spíše trest. A tak zastávali benevolentnější přístup, netlačili na striktní dodržování nových zákonů a často mysleli spíše na vlastní obohacení než na prosperitu země. To se však změnilo s příchodem dalších Evropanů, jako Gordona a jím jmenovaných evropských úředníků. To byli většinou zásadoví křesťané, tudíž ihned začali tvrdě potlačovat obchod s otroky a prováděli další nepopulární kroky, které vedly k rychlejšímu zhoršení nálad u obyvatelstva. K tomu je nutno přičíst postavu charismatického mahdího, který svým náboženským vystupováním dokázal ovlivnit súdánskou společnost. Dervíši využili této proti-egyptské atmosféry, stejně jako špatné vnitropolitické situace v Egyptě. Zajisté nepomohlo ani to, že po odchodu Gordona z úřadu generálního guvernéra Súdánu ho nahradil méně schopný Muhammad Raúf Paša.

Dalším nešťastným rozhodnutím bylo vyslání Hicksovy expedice. Vojsko nebylo v ideálním stavu a pod špatným velením bylo předurčeno k neúspěchu. To jen dál oslabilo už tak omezené možnosti Egypta situaci řešit. Po rozhodnutí britské vlády evakuovat Súdán byl Gordon vyslán zpět uklidnit situaci. S jeho vysláním například nesouhlasil generální konzul v Egyptě sir Evelyn Baring. Ač měl Gordon nejvíce zkušeností s poměry v Súdánu, nebylo vyslání Evropana ovlivněného křesťanskou vírou nejlepší rozhodnutí. Gordon se při řešení povstání dopustil mnoha chyb a nechtěl ustoupit od svého přesvědčení. Taktéž značně podcenil sílu mahdího a vůbec celého povstání. Na druhou stranu mu britská vláda zamítla jeho plán s angažováním Zobejra Paši, který celou situaci mohl naprosto změnit. Proto nejde vinit pouze generála Gordona. Dlouhé váhání poslat mu záchranou expedici na pomoc po tom, co už neměl reálnou možnost provést plán evakuace, a po obležení Chartúmu mahdisty, nakonec

stálo generála život. Za tento neúspěch je právem obviňován ministerský předseda Gladstone, který nevěřil naplno zprávám o závažnosti situace, což nakonec zapříčinilo i pád jeho vlády. Po své smrti byl Gordon na ostrovech oslavován jako mučedník a národní hrdina. Mělo to zajisté svůj důvod, odvážně riskoval život a zůstal v obleženém Chartúmu i přes dervíšskou hrozbu. Nechtěl opustit lid, který měl evakuovat a stále věřil, že britská záchrana dorazí včas. Na druhou stranu tím byly opomenuty chyby, kterým, kdyby se vyvaroval, mohla situace dopadnout lépe.

Británie i přes neúspěchy po pádu Chartúmu a vytvoření mahdistické říše roku 1885 zaznamenala dílčí úspěchy. Podařilo se izolovat povstání a znemožnit mu se dál rozšířit za hranice Súdánu, hlavně do Egypta. Přestože byl britský vliv v oblasti momentálně utlumen, silný mahdistický stát představoval zajištění proti postupu jiných mocností v této oblasti. Navíc se podařilo udržet důležité oblasti u pobřeží Rudého moře, hlavně přístav Suakín, pod egyptsko-britskou kontrolou. V Egyptě pochopitelně vyvstaly obavy z mahdistické držby Nilu, na němž bylo egyptské hospodářství zcela závislé. Mahdisté však neměli takové možnosti, aby této výhody mohli využít. Další léta se nesla v duchu spíše opatrného postoje ze strany Británie. To platilo až do poloviny 90. let 19. století, kdy francouzské kroky a po léta slábnoucí mahdistická říše donutily britskou vládu znovu aktivně jednat.

Nové tažení, původně pouze do Dongoly, bylo oproti minulým letům dobře naplánováno a organizováno. Při každém postupu si nejdříve zajistilo zásobování pomocí výstavby železnice. Při střetnutí s mahdisty se projevila naprostá kvalitativní a technická převaha. Expedice byla velmi úspěšná a získávala čím dál větší podporu i na ostrovech. Roku 1898 už celá Británie slavila drtivé vítězství v bitvě u Ummdurmánu a generál Gordon byl pro britskou veřejnost konečně pomstěn. O rok později byl poražen i poslední odpor v čele s chalífou. A mahdistické nebezpečí pro britské zájmy tím končí. Následně přítomnost francouzských jednotek na Horním Nilu vyústila až ve Fašodskou krizi. Ta málem vyústila v rozpoutání otevřeného konfliktu. Rozhodné a neústupné jednání britské vlády však dokázalo situaci vyřešit i bez použití zbraní. Tím Británie dokázala odrazit všechny soupeře o vliv v této oblasti.

Dne 19. ledna 1889 byla v Káhiře podepsána smlouva o Britsko-egyptském kondominiu. Tím Británie pod svou správu získala obrovské súdánské území s potencionálně prosperujícím obchodem a zabezpečila Egypt. Následně 21. března

1899 si konžsko-nilskou deklarací rozdělila sféry vlivu s Francií. Tato smlouva byla velmi důležitá i proto, že si s její pomocí britská vláda upevnila svou pozici nejen v Súdánu ale také v Egyptě. Právě vyřešení Fašodské krize Británii otevřelo nové diplomatické možnosti a už 8. dubna roku 1904 uzavřela s Francií Srdečnou dohodu, která přinesla novou etapu britské politiky, a přestože neměla charakter vojenské aliance, byla důležitým milníkem při formování mocenských bloků před první světovou válkou.

Poražením mahdistů a odražením francouzských snah o získání vlivu na jihu Súdánu (samozřejmě i s dalšími úspěchy, jako například poražením Búrů v jižní Africe na přelomu 19. a 20. století) stvrdila Británie své postavení dominantní velmoci v Africe. I přes všechny tyto úspěchy se jí však kvůli vzniku Německé východní Afriky nepodařilo docílit snu o propojení svých území od jihu na sever, respektive z Kapska do Káhiry až do první světové války.

Dle mého názoru bylo pro úspěch Británie v boji proti mahdistickému povstání zásadní, že se nenechala odradit prvními neúspěchy po obsazení Egypta. Naopak využila situace pro zajištění svých pozic, posílení svého vlivu v Egyptě a získání podpory hlavních velmocí střední a jižní Evropy pro nadcházející politické soupeření s Francií. Tyto faktory spolu s touhou britského národa pomstít generála Gordona vidím, jako hlavní důvody toho, že mohla Británie na konci 19. století porazit oslabenou mahdistickou říši, odrazit aspirace ostatních velmocí na Horní Nil, a nakonec se stát dominantním faktorem v severovýchodní Africe.

8 Seznam použitých zdrojů

BARTHORP, Michale, *War on the Nile: Britain, Egypt and the Sudan 1882 – 1898*, New York 1986.

BARING, Evelyn, *Modern Egypt*, Cambridge 2010.

GESSI, Romolo, *Seven Years in the Sudan*, London 1892.

CHURCHILL, Winston, *River War*, London 1899.

FARWELL, Byron, *Prisoners of the Mahdi*, London 1967.

FERGUSON, Niall, *Britské impérium: Cesta k modernímu světu*, Praha 2016.

GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999.

GORDON, Mary Augusta (ed.), *Letters of general C.G. Gordon to his sister, M. A. Gordon*, London 1888.

JUDD, Denis, *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha 1999.

NICOLL, Fergus, *Gladstone, Gordon and the Sudan Wars The Battle over Imperial Intervetion in the Victorian Age*, London 2013.

NICOLL, Fergus, *Sword of the Prophet: The Mahdi of Sudan and the Death of General Gordon*, Cheltenham 2004.

LEWIS, David, *The Race for Fashoda: European Colonialism and African Resistance in the Scramble for Africa*, New York 1995.

SLATIN, Rudolf Carl, *With Fire and Sword in Sudan*, California 1896.

STEEVENS, George, *With Kitchener to Khartoum*, London 1898.

STRACHEY, Lytton, *Konec generála Gordona*, 1934.

THEOBALD, Alan B., *The Mahdīya: A History of the Anglo-Egyptian Sudan, 1881–1899*, New York 1951.

TRAILL, Henry Duff, *Lord Cromer: a biography*, London 1897.

WINGATE, Francis Reginald, *Mahdiism and the Egyptian Sudan: Being an Account of the Rise and Progress of Mahdiism and of Subsequent Events in the Sudan to the Present time*, London 1968.

Seznam odborných článků

BENEŠOVÁ, Kateřina, *Mahdistický Súdán (1881 - 1898): Historické a společenské kořeny mahdismu*. In: *Historica Olomucensia*, Sv. 56, Olomouc 2019.

ŠUBRTOVÁ, Marcela, *Od Fašodské krize k Srdečné dohodě: britsko-francouzské vztahy na přelomu 19. a 20. století*. In: *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 26(1-2), Praha 2015.

VALKOUN, Jaroslav. *Generál Gordon a mahdistické povstání v Súdánu*. In: *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 27(9-10), Praha 2016.

VALKOUN, Jaroslav, *Dobytí Súdánu v letech 1896-1898*. In: *Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 18 (11-12), Praha 2007.

VALKOUN, Jaroslav, *Fašodská krize 1898: vyvrcholení britsko - francouzského soupeření v oblasti Horního Nilu*. In: *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 21(7-8), Praha 2010.

VALKOUN, Jaroslav, *Britsko-francouzské soupeření v koloniální sféře - Fašodská krize*. In: *Multikulturalita v dějinách a v dějepise: XXII. letní škola historie. Sborník přednášek/ Praha Vydavatelství Pedagogické fakulty - Univerzity Karlovy v Praze. Praha 2009.*

VALKOUN, Jaroslav, *The British Attitudes to the Mahdist and the Italian Activities in East Africa, 1885-1896, and the Conquest of Dongola*. In: Prague Papers on the History of International Relations, 2, Praha 2011.

9 Resumé

In 1881, a Mahdist uprising began, led by a religious leader, the Mahdi. This has dampened Britain's ambitions to rule Sudan for more than a decade. In November 5, 1883, General Hicks' army was defeated near El Obeid. This opened the way for the Mahdists to the Sudanese center of Khartoum. The British government realise how critical this situation is and decided to evacuate Sudan. After that General Gordon was sent to Khartoum for this assignment. However, further success of the Mahdists did not allow the evacuation plan to be carried out, so Dervishes managed to siege the city. The British rescue expedition led by General Wolseley was delayed due to the hesitation of the British government and did not prevent the fall of Khartoum and the killing of General Gordon on January 26, 1885. This event resulted to the foundation of the Mahdist Empire in Sudan.

The change did not come until the second half of the 90s in the 19th century. Due to changes in Sudan, even after international pressure, the British government had to approve the resumption of Egypt's actions. General Kitchener was assigned to this expedition . Kitchener occupied Dongola in 1896. In the following year the Egyptian army conquered Abú Hamid and Berber. In April 1898, he destroyed the Mahdist forces at Atbara, and in September 2, 1898, he defeated 60 thousands Mahdist troops under the command of the Khalifa near the Omdurman. Kitchener then goes to Fashoda, where he solves the crisis against Captain Marchand's French expedition. However, the British Government was able to manage this situation. Next year the last Mahdist forces in the country and the Khalifa himself were defeated. After that Sudan is united under British-Egyptian condominium.

The aim of the bachelor's thesis is to analyze the progress of Mahdist uprising in 1881-1899 and the French threat on the Upper Nile. The work focuses on the person of General Charles George Gordon. Whether for his services in the Egyptian administration before the Mahdist uprising, but also for his role in the evacuation of Sudan until his death after the fall of Khartoum. After that, the work focus on the most important British-Egyptian military actions against the Mahdists. Next part mentions the most important Dervish leaders, the Mahdist empire and Mahdism itself, as a religious direction. The final part of the work is about the British-French dispute over the Upper

Nile region and the impact of these events on British-French diplomatic relations in the following years.

10 Přílohy

Obrázek 1 – Charles George Gordon.....	43
Obrázek 2 – Mahdí – Muhammad Ahmad	43
Obrázek 3 – William Hicks	43
Obrázek 4 – Lord Cromer	43
Obrázek 5 – Mahdího hrobka v Ummdurmánu	44
Obrázek 6 – Bitva u Ummdurmánu	44
Obrázek 7 – Winston Churchill	45
Obrázek 8 – Garnet Joseph Wolseley	45
Obrázek 9 – Chalífa Abdallah	45
Obrázek 10 – Horatio Herbert Kitchener.....	45
Obrázek 11 – Mapa Súdánu na konci 19. století	46

Obrázek-1

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Charles_George_Gordon_by_Freres.jpg

Obrázek-2

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Muhammad_Ahmad_al-Mahdi.jpg

Obrázek-3

https://oc.wikipedia.org/wiki/Fichi%C3%A8r:William_Hicks_Pasha.jpg

Obrázek-4

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/LordCromer.jpg>

Obrázek-5

<https://www.angelfire.com/ma2/yoss/mahditompold.jpg>

Obrázek-6

<http://vojenstviahistorie.cz/wp-content/uploads/2013/09/Omdurman.jpg>

Obrázek-7

<https://images.fineartamerica.com/images/artworkimages/mediumlarge/2/winston-churchill-as-a-young-journalist-bettmann.jpg>

Obrázek-8

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/General_Sir_Garnet_Wolseley_%2C_by_Herbert_Rose_Barraud.jpg

Obrázek-9

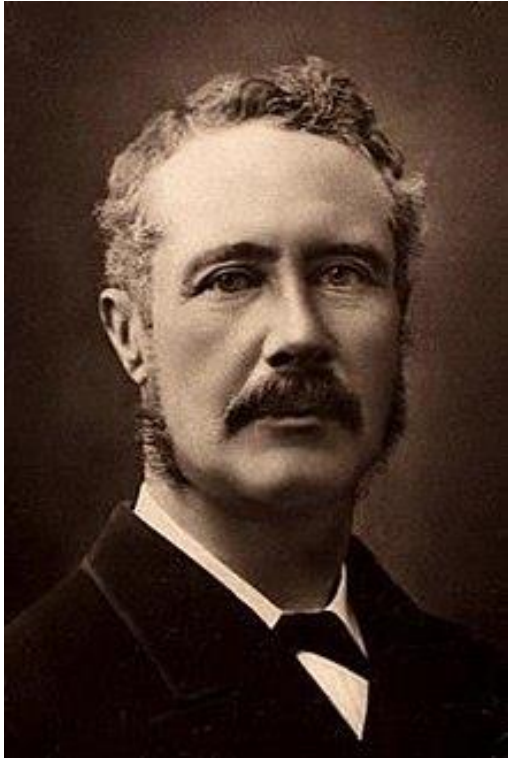
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Abdallahi_ibn_Muhammad,_1846-1899.jpg

Obrázek-10

<https://mylesdungan.files.wordpress.com/2015/06/fwwkitchener3.jpg>

Obrázek-11

<https://alchetron.com/cdn/anglo-egyptian-sudan-87b68ab7-8135-406f-b7a5-e4e4ab0c6ba-resize-750.gif>

Obrázek 1 – Charles George Gordon

Obrázek 2 – Mahdí – Muhammad Ahmad

Obrázek 3 – William Hicks

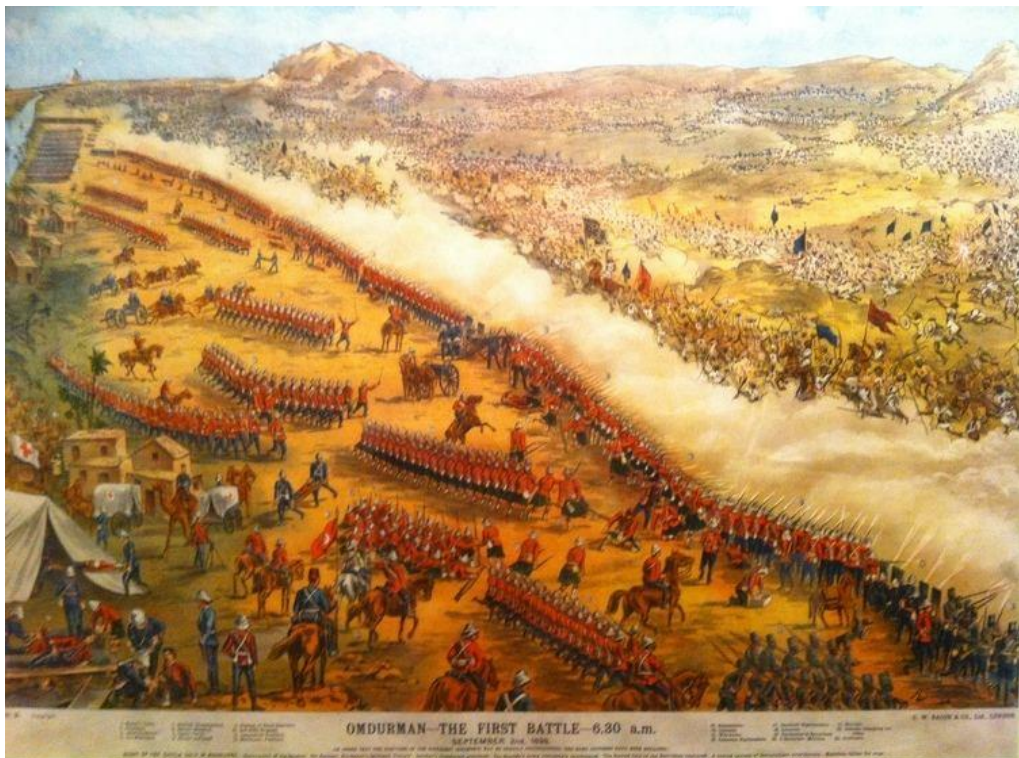

Obrázek 4 – Lord Cromer

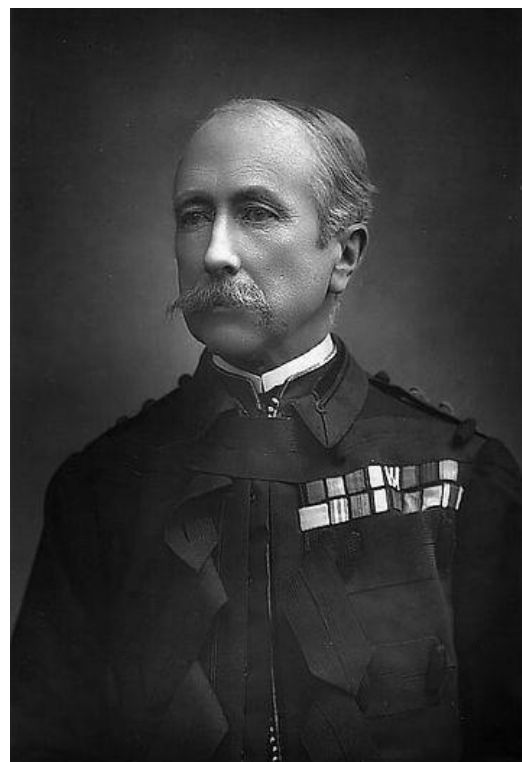
Obrázek 5 – Mahdího hrobka v Ummdurmánu

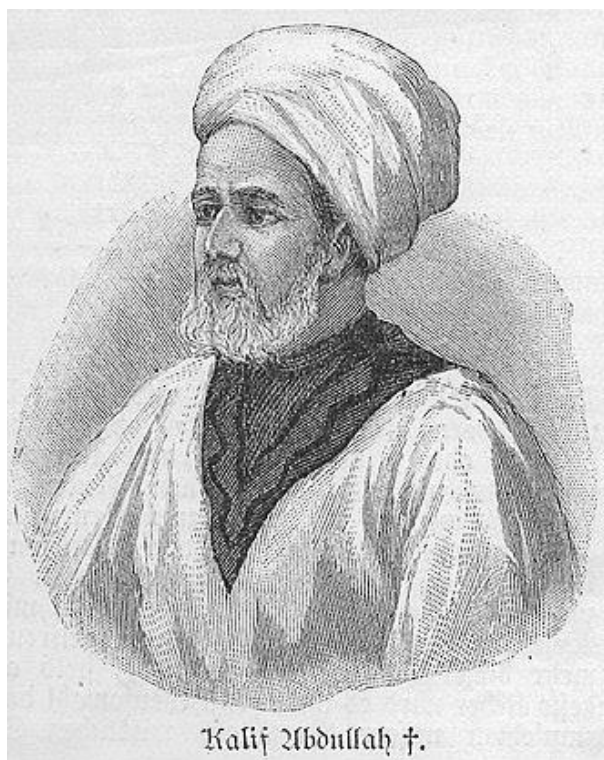
Obrázek 6 – Bitva u Ummdurmánu

Obrázek 7 – Winston Churchill

Obrázek 8 – Garnet Joseph Wolseley

Obrázek 9 – Chalífa Abdallah

Obrázek 10 – Horatio Herbert Kitchener

Obrázek 1 – Mapa Súdánu na konci 19. století